צורתו כצורת זה כמ"ש לעיל וכן הסברא נותנת דבכפיהם פשיטא דמשתנה וכן משמע לשון הרבה פוסקים למעיין בב"י ז"ל גם נראה כי הוא מוטל מימים רבים כיון שהיו פניו מלאה תולעים :

ועוד הסימנים שהגידו א"ל להאריך בהם כי הם סימנים שאינם מובהקים כלל כגון הני סימנים דאמרינן בגמרא באילו מציאות ובס"פ בתרא דיבמות דאפילו אלה סימני' כיוצא באילו לא מהני כמ"ש בח"מ ז"ל והב"א ראי' מהרמב"ם ז"ל וכבר הארכתי בכמה תשובות דמודה הת"ה דהני סי' מובהקי' קצת כגון סימני אבדה מקרו סי' מובהק וכן הוגד לי שכתב החכם מהרש"י ז"ל בתשובה אבל סי' כאילו אפילו ק' לאו כלום הוא דיש כמה בני אדם שהם ארוכים ופניהם אדומים ועיניהם שחורות וכיוצא בזה · ה"נ הני סימני שהעידו ע"ז שחוטמו עבה ואצבעותיו קצרות ועבות פשיטא דסי' כאילו נקבצו בהו יחד בהרבה ב"א ואין לסמוך עליהם כלל ואפילו מה שהגידו שקצת חוטמו עקום קצת למעלה גם זה ברור שאינו סי' מובהק כלל דתלוי הוא ואפילו את"ל דהוי סי' מובהק קצת אינו אלא כסימני אבדה ולא סמכו עליה לחוד באיסור א"א כנודע :

גם על הבגד שלבש לא סמכי' דחיישי' לשאלה :

הן אמת כי כבר גליתי דעתי והארכתי מאד דלא חיישי' לשאלה למסקנא דתלמודא מ"מ לא מלאני לבי לעבור על דברי חברי שאוסרים אע"פ שלא נראה דבריהם בעיני ולא עוד שגם ע"ז לא העידו שהכירו הבגד בט"ע אדרבה משמע מלשונם שהכירו בצבע שלו שאמרו שהיה לו סרדקל בל"א שהוא מראה הכחול וזהו חיורי וסומקי דתלמודא דאינו כלום ע"כ הענין הזאת איני יכול להתירם לעת כזאת ועי"מ אם אפשר לחזור ולדרוש מן העדים בהר"ג וכי"מ כי שהעידו בבירור שלא היה נפוח בפניו או אפילו יעידו שלא הי' נראה כפ"ם שלא כדברי העד בהאי הכי נמנה להתירם :

שאלה ס איש א' נכבד ושמו מו"ה קופמאן הלך מק"ק קראקא לק"ק פראג · דרך מדינות הגר ובא לנהר גדול א' עם חבורה מישראל וישבו כולם באסדא שקו' פלין ובבואם לשפת הנהר נפל מהרכ"ק הנ"ל לתוך המים ע"פ הנה ונטבע ולא ראהו עוד והלכה החבורה לדרכם וליוו להרבה גוים לחפשו ומצאו הגוים א' לבוש באותן המלבושים שנטבע והלכו והודיעו ליהודים שהלכו אתו ושלחו יודי א' ולא הכירו הגוים להראותו על שנתמסמס יותר מאלו היום שהם שהשליכוהו ולא הכירו היודי' גם שפניו מלבוש שהיה לבוש כהנכל למים ע"פ עדות העד אשר מבואר הכל בעדותו מה דינה של אשה זו :

וז"ל הב"ד שגבו מהעד

במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא כ"מ שמואל בר יעקב קאפיל לאעיד בתו"ע ובחרם וז"ל בל"א איך בין געוועזין אויף איין פלין מיט ר' קויפמאן מק"ק ק' מיט ר' וואלף מכדים דא איז ר' קויפמאן גיפאלין במים שקו' וואי"ג אים דער פלין ביום א' לערך ג' שעות קודם לילה אין איז גנגין באותו פעם אין איין רויט גיווענדן העמדל דא האב איך מיט מיין חברותא וועלין מציל זיין דא האבין מיר גיזעהן ב' או ג' פעמים דאס ער איז אונטער גיפאללען · אין פעם אחת האבן מיר גיזעהן אז ער מיט דיא פיס אויף קען האר קומין דרנאך איז ער אונטער גיפאלען דא זענין מיר גיפאהרין בו ביום עד הלילה און האבן איהם ווייטר נישט גיזעהן דא האבן מיר באפוילען אונגרין זעלין גיוואר ווערדין · אין האבין פוסק להם שכירות גיוועזין דהיינו מיר האבן עם מודיע גיוועזין במקום שומטיין דא זענין כמה וכמה ספינות גנגין על הנהר וואי"ג האבן איהם גיזוכט אין מיר האבן זיא לו גיזאגט וואס איר וועלט מעות ב"יא איהם גיפינדן וועלט איהר אייך האלטען אין וויל אייך נאך געבן שכירות דען מיר דארפין דען גוף · ובכן איז קומן איין שליח בהשכמה קודם אור הבוקר ביום ב' שאחר הטביעה אין האט אונז מודיע גיוועזין · בזה"ל · דר יודי דר דא טרונקען איז גיווארין איין רויטען העמדיל לו שוטשיין אין האט אך גרויסי האר גיהאט איז גיפינדן וואָרדען אויף איין רא"ד א' פרסה ממקום שנטבע אין האבן גיפינדן בלילה דהיינו בליל ב' אין קודם אור הבוקר האט מען אונז מודיע גיוועזין דאס ער גיפונדן איז גיווארדן · בכן בין איך היכף גינגנין הין וואו ער גיפונדן איז גיווארדן דא האב איך איהם נישט קענין דר קענין דען זיא האבן מעלים גיוועזין דען דיא גוים האבן מורא גיהאט יודים ווארדען וועלין דאס געלד ווידר האבן וואס ב"יא איהם איז גיוועזין דא האב איך ווידר לו גיזאגט דם געלד וואס ב"יא איהם איז האלט איין האב נאך י"ב כ"ט לו גיזאגט דא האבן זיא מיר איהם גוויזן דא האב איך איהם גיזעהן אהן קליידר כייארם איין העמד גילעגין אין האב נישט מיין דער קענט דאס דר איז ר' קויפמאן הנ"ל רק און דער זקן האב איהם דר קענט אך האב איך גיזעהן נאך דער מילה דר עם איז נמול גיוועזין :

שוב העיד השמש כמ' משה וכמר שלמה קצבן דם אשת ר' קויפמאן האט גיזאגט סימנים דם זיא האט האבן איהר מאן ר' קאפיל הנ"ל דהיינו איין שטעט איגנער דיא האר אונבר דיא שפיגן · גם זאגט זיא דר נאך האט ער אין דיא שפיגן אז איין גרייבל מחמת מכה או פלע אויך העט זיא איין ק' אין אללע העענדר דיא ער האט אונכן אויף גיהיים איין ק' אין לאד און אויף דיא קריא איז איין פארבאסקי און אויף דר אנדרי זייט איז גיטעפעט · כל הנ"ל הוגבה יום א' ע"ב למב"י הנ"ל : נאום יוסף

ונאום יודא זעלקיל מז"א אשכנזי · : ונאום לוי הירש כהן

אח"כ שלח לי הגאון מחותני כ"מ דק"ק ברודא מהר"ר דוד נרו' מה שנגבה הוא בב"ד יצ"ו וז"ל · מהודעכה' למכ"ת על אודות המפקיד מהרר"ק ז"ל הנ"ל שנטבע בנהר בארץ הגר הועד בפני שראוהו נטבע במים והי' לבוש שופיל אדום על הכתונת שלו · והי' לבוש בתי שוקיים רחבים שקו' גאטיי"ש והנה הובא פה ברודא · אחר כמה ימים אחר טביעתו והיא לבוש עדיין באותו מלבוש בתי שוקיים הנ"ל וקודם שהובא הנה דרשתי אחר סימני גופו · וכליו והגידו הב"ד שלו יש לו קרחת גדולה מחמת שהי' לו חבורה גם בזמן קדום · ועוד הגידו הי' בשופיל שבבית יד שלו שקורין ערבי"ל בקלפו שמונח על איז אונטר דר ברייט אונטר בשלאגן איין שפייטל גרין טוך · ולאחרנו איז אונטר גישלאגען איין רויט שפייטל וכאשר הגידו כן הי' ואני ראיתי בעצמי סימנים הנ"ל מלבד מה שהכירו בט"ע המלבושים שלו · עוד הגידו שיש סימני' בגופו שהי' לו איזה מכה ברגלו · והי' מוליך עמו התוכה ולי"ב לרפואה · וכן הי' ע"פ מה ששמעתי מאיש א' שראה בו כן · ומכ"ת כל רז לא אניס ליה ושלום כנפש אוהבו דמכ"ת מחותנו דוד הוא הק' הלוי · עכ"ל:

תשובה הנה תרופה לשאלה עגונה זו קשה מאוד כי בכל עדות העד אין בו מתום ולי"מ שאינו מעלה ארוכה אלא שמוסיף יגון כמ"ש אי"ה · לבד ראה זה מצאתי בדבריו לישא וליתן בדברי הגוים · כי הגוים הגידו שמצאו את היהודי שנטבע בבגד אדום בשוטפיין · והנה היה אפשר להתיר ע"פ עדות זו דלא"כ דאין לסתירה ע"פ סברת הגאון מהר"ם מפאדואה שכתב שאם ראוהו שנטבע בבגדים אלו סומכין על סי' מובהק שבבגדיו · דלא דמי כלל דהתם הגיד הגוי שראה אותו במלבושיו אחר שעלה מן הים אותן שהיה לבוש בהן בספינה דכן מבואר בעדות שם וא"כ אמרי' שם ודאי שעמד שפיר על הדבר ומכיר מלבושיו בט"ע או בסימן מובהק ויש לו בזה הכרה טובה ככתוב שם אבל הכא שאינו אומר אלא היהודי שנטבע בבגד אדום ולא הזכיר רק הצבע אין זה כלום כנודע · וכנזכר שם בתשובה עצמה:

מ"מ יש כאן תלתא למעליותא יותר מהתם שהוא אומר אותו היהודי שנטבע בבגד אדום בשוטפיין ולא נודע משום יודי שנטבע שם כ"א זה ודאי על זה העיד · ואע"ג דאפשר שנטבע שם א' מכמה שנים ג"כ בבגד אדום או שמא אחר הליכתם בא א' מעלמא בבגד אדום ונטבע מ"מ כולן שאלו אחר היודים והגידו להם שאותו יודי שנטבע משמע היודי שנודע להם שנטבע נמצא ואלו אחר הוא איך אמרו כן ואלו לא ידעו ממנו · והנ"ל שהם נמצא יודי בבגד אדום · וכיון שאמרו דר יודי וכו' ודאי על אותו יהודי מעידים גם הגידו שנמצא פרסה ממקום הטביעה משמע הכל שעל דבר ידוע אמרו שנודע המקום ומשם נמצא פרסה · ואלו אחר הוא שנטבע שלא בפניהם · איך העידו כן בדבר ברור · ועוד כיון ששלחו אחר אלו היודים שהיו בשעת הטביעה ודאי כיון שהם בקשו לחפש אחריו ומבקשים הגוף עליו הם מעידים · וכיוצא בזה כתב בפסקי ת"ה סי' קס"א גבי א' מיושבי עכוונא שנהרג · כיון שאבי הנאבד ואמו מיושבי עכוונא הן וחוקרים אחר בנם ודאי הגוי עליו מעיד כ"ש שליוו בפירוש היודים שיחפשוהו ויודיעו להם · שהרי אמרו שצריכים הגוף · ואע"פ שאפשר שאין מכירין אותו · כ"א מחמת הבגד מ"מ למה כוליא עדותו מכלל כשרות כיון שאמרו אותו היודי משמע שידוע להם שזהו היודי הנטבע אלא ליתן סימן ליודים מי הוא כיון שלא הכירו שמו אמרו לסימן שבגד אדום מצאו אמרו נמצא יודי בבגד הכירו לא אם הוא הוא · א"כ כך היה אפשר לדון להיתר · אבל מלבד שאין לסמוך ע"ז לבנות עליו יסוד גדול הנה יש ערעורי' בעדות זה · כיון שנדרו לגוים ליתן להם שכירות אם ימצאוהו הנה הם נוגעים בעדותן · וחיישי' למשקרי · והנה אתמול הארכתי בתשובה לק' בריסק ליטא · דנוגע בעדות פסול בעדות אשה · אע"ג דקרוב בשאר פסולים כשרים וביחוד גוי שהרי אמרו פ' כל הגט דאפילו במלתא דהשתכרי דמייכי בה עבידי לאחזוקי שקרייהו ק"ו עבור ממון ושוחד המעוור וכיסו של אדם מחמדתו · והארכתי בראיות : ואע"ג דהגוי השליח הגיד כן ואפשר דהיה גוי שלא נדרו לו כלום גם אפשר שלא עשה כלום רק הם עשו ושלחוהו · מ"מ כיון ששלחוהו עושה הוא שליחותו ואדרבה אם הוא לא עשה כלום הנה מפיהם הוא חי והם נוגעים הן · ואפילו אם גם הוא מצא או שהיה כשלוחיהו · מ"מ הוא עשה רק שליחותו ואינו מעיד אלא מה ששמע מפיו · וגם נוגע הוא ומשקר כיון שלוחיהו · וח"ש ושאר דברי העד אין צורך להאריך בהן שאין בהם ממש :

ועתה אשיב ידי על כתב הגאון הנ"ל יצ"ו מ"ש שהיה לבוש שופיל"ל אדום על הכתונת שלו · ובתי שוקיים רחבים והובא לק"ק ברודא באותן המלבושים והנה לא האריך בסי' המלבוש כי אפשר דלאו סימנים מובהקי' דמובהקי' הן · אבל מן הט"ע יש ראי' שפיר וא"כ דומה ממש לתשובת מהר"ם מפדואה · כמ"ש לעיל · ועדיפא מינה דידעי' שהם אלו המלבושים בט"ע משא"כ התם מסתפקא לן אם הגוים היתה להם הכרה טובה כנזכר שם · אבל שקשה לסמוך על תשובה זו · וכבר היה לי מו"מ עם הגאון המופלג מוהרר יואל זלה"ה בעל בית חדש בזה על מ"ש דכה"ג לא חיישי' לשאלה שהיו הבגדים אתו בספינה והוא מלובש בהן · וקשה מאי ראיה היא זו · והלא חששא דמים שאין להם סוף הוא · שמא עלה במקום רחוק וא"כ שמא הנטבע עלה ופגע בו אדם והשאיל לו כליו וזה נטבע ומצאוהו ובתשובה אחת ישבתי דבריו קצת דכיון שנמצא תוך שני ימים רחוק הוא שעלה והשאיל

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

וסמ"ל מ"ד · ומ"מ דוחק הוא לסמוך ע"ז וכמה דוחקים גדולים דחקו הפוסקי' במקומות רחוקות להתיר הנה מלבד זה בנידון דידן קשה להתירם ועוד הדבר שדברתי לדברי העד לא מצינו שלא העלו ארוכה אלא שהוסיפו מכאוב כיון שהוא מעיד שכשהראו הגוים את היהודי הנמצא היה ערום בלא בגדים ולא היתה לו רק הכתונת · א"כ ע"כ אח"כ הלבישו עליו את הבגד אדום וא"כ יש לחוש שמא ר' קויפמאן עלה וגזלו ממנו הבגד אדום והלבישו את זה · דהרי ע"כ פשטו את ר"ק ומאן לימא לן שפשטוהו לאחר מיתה שמא מחיים · ואין להקשות אם ע"ע מהני בזה למה כתב מהר"ם מפדואה ס"י מובהק וכן מהרמא"י ז"ל ולא כתב ע"ע וכן הקשה לי חכם א' והשבתיו דאין כאן קושיא · דס"י מובהק רבותא הוא וע"ע עדיף מס"י מובהק דמובהק כדאיתא פ' ג"ד הנשה · וכבר הארכתי זה בתשובה בענין · הנה מלבד זה דהתם מהר"ם לעדות גוי מסל"ת קאי והם ע"ע לא מהני כיון שהגוים ראו שנטבעו מיהו' דאמרי בדדמי ובדבר מועט אמרו שהם בגדי הנטבע כמ"ש הרא"ש פ' האשה שלום חילוק זה · וכן מהרמא"י מעד א' קאי כדמשמע לפני זה · אבל בנידון דידן דאיכא עדים טובא ובני' עדים לא חיישי' לדדמי כמ"ש הרא"ש :

(הג"ה זה נמחק מכוב יותר גם נמחק שורה שלימה · והעתקתי אך ככל יכולתי והמבין יבין) :

מיהו יש לצדד להתירה עם כמשך אם אותו האיש שהראוי להעד הוא ר"ק די לנו בעדותו שמת ר"ק · ואם אינו ר"ק א"כ למה נאמר שפשטו את ר"ק אלא ר"ק נשאר כמו שהי' ומוקמינן לי' אחזקתי' ואמרינן שהיודי שהראו להעד לא שלבושו כלל ואת ר"ק מצאו אח"כ ושלבושו לק"ק ברודא · דהא ע"כ צ"ל דשתי מציאות מצאו את יודי א' שנטבע ואת ר"ק מצאו בחיים ופשטוהו · וא"כ צ"ל שפשטוהו והלבישו את זה · למה נחוש לגזילה ולפשיעה ולגניבה ודאי דמוקמינן אחזקתי' ונשאר הכל כאשר הי' ואת ר"ק שלמו · והיודי שאמר לא שלמו ובלתי ספק אלו הביאו לפנינו א' שנטבע בבגדים אלו לא מתירים אותו ע"פ תשובה הנ"ל ומשימא אע"ג דאח"כ בא ע"א ואמר שהראו לו כנטבע א' שם ערום ולא ידעתי מי הוא לא משגחינן בי' דלמא כאשר שאים זה הראו לך · ועוד דמה להם להלבישו ולא החזיקו הבגד לעצמם כיון שגזלו את ר"ק וזה אפשר לומר שעשו עבור שכירותם לומר שזהו רק לשלם שכרם שספקו להם כשימצאוהו · ומ"מ עכ"ז לבד לא הייתי סומך · ואם באנו לסמוך על הלקת מן הסבורה הנה כבר מוכח מכמה תשובות דאין לסמוך על רושם ולקת וביחוד מתשובת הר"ן ז"ל כמ"ש הב"י ז"ל וכבר הארכתי מאוד בתשובה דהא דסמך בעל ח"ס בס"י רל"ע בא"ס א' פחים לו עין א' עורת ופתיחה ומאותו עין יצא פלע ולקת עד סמוך לפה דהתם ודאי ס"י מובהק דמובהק הוא שמן עין עוורת יצא הלקת עד הפה · ופשיטא דדבר כזה לא שכיח בא' מרבבות בני אדם · ועוד שים שם כמה סימנים · ואני הוכחתי מן התלמוד ומכמה פוסקים וביחוד מדברי הרמב"ם ז"ל דשני סימנים הוי ס"י מובהק דאיך מתרמי דשני סימנים כאלו ממש יהיה גם באחר והארכתי בזה וכן מבואר בתשובת מהר"ם כהן ז"ל וא"כ הראו שגם הרב הגדול מהרא"מ ז"ל כתב כן אבל ללקת לחוד פשיטא דלא מהני דשכיח הוא פלעים וחבורות ברוב בנ"א · וממנו נעשו ללקות וביחוד בגלות המר הזה מן אמת כי כתבתי בתשובה דמדברי הר"ן אין ראי' דלא סמך על הלקות כיון דבעובדא דידי' דמיימון מאלקי' נפתחא כשעלה מן הים כדמוכח שם ומראהו לא נשתנה והוא ז"ל ס"ל דכי אפתחי ודאי תפח כמ"ש בתשובה אחרת שהביא הב"י א"כ ע"כ לא מיימון הוא ולא מהני אפי' מובהק דמובהק כיון דע"כ אחר הוא ויישבתי בזה קושיא גדולה דקשיא על התוס' רים פ' האשה שלום גבי עובדא דשני ת"ח ואין להאריך : ואין לומר דגם הכא איכא תרי סימני' דהיינו המכה השני' ברגלו הנה כבר כתבתי ג"כ בתשובה דאין לסמוך על מכה שלא נתרפאה כיון דבלתי ספק נשתנה מראיתה לאחר מיתה כדרכה של המכה להשתנות ולבנע לגו"ר א"כ מאן לימא לן איך היתה מראיתה בחיים ולא דמי למכה שנתרפאת דהתם יש לסמוך יותר דהרושם הוא הסי' אם הוא רשום בתחלה דאין תבנית הרשמים שוין · ולפ"ד מצוי בהרבה בני אדם שיש להם מוכקות וגם רשמים מן מוכקות או שחין ופצעים שנתרפאו כבר ואין לסמוך ע"ז · לאסור על רשמים הרבה לא הייתי סומך דשכיח בכמה בנ"א ודאי אלו סי' מעידי' שהי' לו ללקת ב"ד במקום ידוע ונמצא באותו מקום הסי' אפשר לסמוך על תשובת מהרי"ק דמדמה לנקב בלד אות פלונית וכבר כתבתי גם בזה וא"כ מכ"ז לא עלתה ארוכה אבל מה שנ"ל בזה נלרף להתירה כיון דקי"ל דמים שאין להם סוף דרבנן דמדאורייתא אזלינן בתר רובא דרובן לאבוד וכמו שהאריך הריב"ש ז"ל בתשובה א"כ אפי' אי סימנים דרבנן סמכינן עליהם דע"כ לא אמרי' אי סי' דרבנן אלא לענין איסור דאורייתא אבל אסור דרבנן הם אמרו והם אמרו · וכבר הארכתי בזה בתשובה והבאתי ראי' מאלו מליאות שהתירו חביות של יין שנמצאו בעיר שרובה גוים ובאו ישראל ונתן בה סימן מותרת בשתיי' למולאה אע"ג דהחמירו בסתם יינן ועשאוהו כיין נסך ממש להסוס דמיו ואוסר בכל שהוא כ"ש באיסור דרבנן שהוא בא"א דבעגונה הקילו · ואלו"ל במים שאין להם סוף · דאינו אסור כ"א לכתחלה : וכן מוכח פ' ג"ד הנשה גבי בשר שנמ"ה דאמר אית לך סי' כו' וכ"כ כ: הפוסקים בבשר הנאבד או הנולא ע"י גוי בכל הני מהני סי' אע"ג דאסרו משום חשש נבילה מ"ה בכ"ד אע"ג דמדרבנן אסורה שמא אי"ש אחר הוא מ"מ כיון דמדאורייתא ודאי מה סמכינן אסימני' אלא שמצאתי בתוס' פ' האשה שלום שכתבו דמה דקאמר התם וקאמרי סימנים פי' סימנים מובהקי' היה אפילו במים שא"ל סוף הלכתי סימנים מובהקים :

אבל שאר כל הפוסקים לא הזכירו סימנים · דשני ת"ח דפ' האשה שלום דמיירי בס"י מובהק והסכים הגאון מו"ה ומלקא כי' הקשה דכן משמע מדברי שאר פוסקים גבי אחד שהשליכוהו לים ועלו ממנו ארכובה כו' וכתבו דאם השליכו מכודה אסריו חיישי' שמא אחר הוא · א"כ יש ס"י מובהק ברגלו משמע דבעינן ס"י מובהק · וכ"ל דאין ראי' מהם דהתם לא נטבע אלא שהשליכוהו לבורך שום דבר שהיה יודע לשוי וא"כ אם השליכו מכודה בעי' ס"י מובהק דשמא לא נטבע כלל וזה איסור דאורייתא דהרבה שאין למרסוק כהסיפא דבר המורגם אבל מי שראה שנטבע אלא דחיישי' שמא יצא מתחת מים או גל פרחו למביהו בשא רוכן לאבוד ואינו אלא דרבנן אלא שהב"י ז"ל בש"ע כתב אם נפל למים וא"כ ראוי לחוש לדבריו ואל"ל שאין ראוי לעשות מעשה נגד רבותינו הקדושים בעלי התוס' ז"ל אשר מהם תורה יצאו לכל ישראל: אבל כד מעיינת י"ל שגם התוס' סוברי' כן דהכי נודע מ"ש בתשו' הרמב"ן ז"ל ס"י קכ"ח · והביאו הב"י דלא אמרי' במים שא"ס דהם כיפאה לית אלא במעידין עליו שנטבע וכסוהו המים ויפסה שם כדי שתצא נפשו אבל אם נשברה ספינה במקום רחוק מהעיר שיחשבו הרואי' שא"א למי שנפל שם להנצל וללאת אל היבשה זהו איסור דאורייתא שמא נזדמן לו עץ או קרש כו' עכ"ל בקצרה ומשמע מדבריו דאפילו טבע ממש שכסוהו המים אם לא שהא שם הרואה עד כדי שתצא נפשו ולא ראוהו עולה גם זה אסור מדאורייתא · וכ"כ מהרמ"א ז"ל בהג"ה בהדיא · ולפ"ז א"ש לשון הרמב"ם ז"ל שכי ראוהו שנפל לים ואפי' טבע בים הגדול כו' ולכאורה מאי אפילו היינו קמייתא · ואם כוונתו אפילו לים הגדול מה לי ים הגדול או שאר ימים · והשתא א"ש דמתחלה אמר ראוהו שנפל סתם ולא ראו שטבע ממש וכמ"ש הרמב"ן לשונו שאם נשברה הספינה קראו נפל לים ומה שכסוהו המים קראו טובע ממש וכן כוונת הרמב"ם ג"כ וא"כ יש ליישב דברי התוס' דהתוס' קאמר אמי שלא ראוהו שטבע ממש · וכ"ת מנ"ל לתוס' המעשה דשני ת"ח הכי הוי י"ל הדא דהתוס' ס"ל כיון דלא פי' התלמוד שראו שטבע משמע דמיירי בכל גווני · ועוד דהכי משמע ליה דהמקשה הוי ס"ל שהסי' ר' ע"פ נשים שהעידו שטבע וע"ז מקשה התרגן והסברא מים שאין ליס כינהו אלא כגון דאמרו אסקינהו קמן כו' משמע דהו לא מצריכין למימר שהעידו על הטביעה כלל רק שהיו אצל השעלאה · והכירום בס"י מדלא קאמר אלא כגון דאמרי כמי אסקנוהו קמן משמע דבהא לחודא סגי אע"פ שלא ראו הטביעה ולא ידעו מהטביעי' כלל ובזה ס"י לחודא לא מהני דלמא לא טבע כלל ונזדמן לו קורה וכו' ואע"ג דמדברי הרא"ש שהעיד בשם ר"י ז"ל כתב דהכא מיירי בראו שטביעה ואף דאינו בתוס' שלנו כאמן עלינו הרא"ש ודברים אלו כתבו התוס' ג"כ בשם ר"י מ"מ אינו מבואר בתלמוד דמיירי שהעידו הטביעה ממש והסו שם גם כוונת הרא"ש אינו שראו הטביעה והו אלא אם ראו הנפילה כמי סני דולאי גם שם מעיד בדדמי דרוב עולם קורין גם זה טביעה כמש"כ הרמב"ן וא"כ א"ש דברי ר"י גם דברי הב"י מיושבים בזה · וא"כ כיון דלאייתינו היא לעי"ד ראי' גדולה · לריך ליישב דברי התוס' דלא תיקשי עלייהו · וא"ל בנידון דידן · כיון דהפשטת הבגדים ע"פ מ"ש לעיל הוא רחוק שפשטוהו מחיים והלבישו את זה ואל"ל לפי מה שהוכחתי שהיא חזקה הנה כי ע"ז לבד לא הייתי סומך להתיר א"א · וסניף להקל מיהא הוי ועוד דמאן לימא לן דהעד נאמן להתיר ול"ד לע"א אומר מת וא' אומר לא מת דאין מתירין אותה להנשא אם בא קודם שהתירוה שהתם ע"א בהכחשה לאו כלום ולא האמינה תורה אלא בלא הכחשה אבל בהכחשה הוי כאלו אינו וא"כ על מה סמכינן התם על העד ודברי' לאו כלום היא בהכחשה וא"כ אין כאן עדות כלל ונשארה בחזקת א"א אבל הכא שהוצא לפנינו שנטבע בבגדים כאלו האשה בחזקה כשרות משמת זה · ובא א' להוליאה מכשרות מאן לימא לן דנאמן הא למה זה דומה לא' שיש לו סימנים מובהקים דמובהקי' בגופו ובא ע"א ואמר שראה עוד א' בסי' כאלו · או שאר ספיקות מי מהימן כדין שסימנים כאלו אנן סהדי שהאשה מותרת לא סמכינן עלייהו דלאו מובהקי' הם · ס"כ ל"ס וביחוד דלא מכחיש אותנו כלל דאפשר לדברים כנים הם ואעפ"כ סוא הוא א"כ כיון דאינו מכחיש אלא שדא בעדותינו נרגא ומשמא מאן לימא לן דניחוש לדבריו לכן נראה להתירה · ובלבד שיסכימו עמי עוד שני בעלי הוראה · ילו :

אח"כ חזר הגאון הנ"ל וכתב ס"י שהעד העיד שקר מוחלט לו כי כבר הודה בפניו ובפני אנשים רבים שלא הראו לו הגוים הנטבע וכן העיד ע"א כי נמצא הנטבע אחר שהלך העד לדרכו ורצה לשלום ב"ד שקר העיד מעתה אין לפקפק כלל באיסור דרבנן · ועוד שהעיד הרב הנ"ל שמהר"ק קודם שנטבע הראה לאנשים פלע בידו שפלעוהו גוים ורלו להרגו וקפץ מגדר א' ונשארה ידו על הגדר ופלעוהו על היד ושם נמצא גם עתה הפלע הרי כמה סימנים נתחברו מעתה אין לפקפק כלל וכן הסכים הוא להתירה ועוד אחר עמו · ומעתה הרי"א לאנסובא לכל גבר די תלביין :

וע"ד אשר ערער חכם א' על מה שסמכתי על ט"ע בבגדים ונראה לו שאין ט"ע בבגדים ואני אתפלא עליו דא"כ לפי"ז לא נהדר אבידה לת"ח בט"ע וידוע שאינו כן כמבואר בכל הפוסקים וכ"ת אבידה שאני ז"א דהא לא מבעיא בגמ' אלא לענין סימנים אי דאורייתא אי דרבנן אבל בט"ע לא מבעי להו דט"ע עדיף סימנא וסמכי אט"ע אפילו בדיני נפשות ובכמה איסורין א"כ ט"ע דאורייתא · וא"כ אין לחלק בין אבידה לאיסורא · ואין לומר דבבגדים הוי ט"ע דרבנן דאין אלו אלא דברי נביאות ולא מלינו זאת לא בתלמוד ולא בפוסקים · ועוד מלינו בתלמוד פ' ג"ד הנשה דסמכו באסורא אט"ע · בקונדרס דתכלתא · ובמתוכה בשר וכרכשתא וכמ"ש לעיל ·

וכ"ם

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

וכ"ה התוס' בהדיא סוף יבמות גבי כיה וארנקי דמתני' בהו ע"ש · ד"ה מלאו וד"ה אמר רבא · ובדין ע"ע שהארכתי בתשובתי מאוד להתיר עגונה א' ועדיין לא בארתיה ואם יגזור ד' בחיים אגמרה בע"ה ושלום על דייני ישראל כאום יושע :

סא נשאלתי בענין עגונה א' שהי' שם בעלה שמואל מוטניק והיה בעלה רגיל לילך למקום א' לקנות ולמכור ופ"א שלחו ממקום זה שליח אחריו שיצא לשם לקנות דבר זה שהיה רגיל לקנות והלך עם השליח עד קרוב לחמשה פרסאות מן המקום הנ"ל וקדם השליח ובא למקום הנ"ל ואמר יצא אחרי מ"ד ועברו כמה ימים ולא בא וחזרו ושלחו השליח למקום שהכניסו שם ואמרו לו כי הלך מכאן אחריך ובכן חפש בכל הדרך ולא מצאו עד ג' שבועות אח"כ מצאו הרוג ביער בבגדים אלו שהלך בעלה מביתו דהיינו סרדק שלו וכתנתו ובתי שוקיים זה ע"ג זה ומנעליו והכירו הכל בע"ע גם מצאו אצלו סדור שלו קטן מונח בחיקו כאשר הולך מביתו תמיד עמו · וביחוד מנעליו הכירו בע"ע וסי' בהם ג"כ סי' מובהק כ"ז ספרה אשתו לפני אח"כ רדפו ותפסו את הרוצחים ג' כפריים והגידו הרוצחים כפי שהוא מבואר בב"ד דלמטה · גם הגידה אשתו שהחזירו הרוצחים כל מה שלקחו ממנו לא נעדר דבר · וביניהם היה כיסו וחותמו שהיה חותם בהם כל דבר שצריך לחתום · מה דינה של עגונה זו :

וז"ל הב"ד במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתיא לקדמנא כמ' יצחק בר יהושע ז"ל מקרופקא והגיד בת"ע בא"ו"ע וז"ל דא איך האב גזלנים גיפאנגן דיא דא האבין כמ' שמואל בר צבי ס"ד הורג גיוועזין דהיינו איין גזלן האט גיהייסין ליוואכם אוב דר אנדרר האט גיהייסין אנדריעץ אוב דר דריטר האט גיהייסין איווין · ובכן האב איך זיא גיפרעגט וויא האט ענק גישרגיט מיין ברודער שהט ענץ איהם גיקענט דערפעד אזו האט מיר משיב גיוועזין דער פויער ליוואכעץ מיר אללע האלטין אללע וואול גיקענט ער שהט איין זוא איין הטיעה זקן גיהאט אז דיא אזו איין געלין בארט גאר ער איז וואס גרעסיר גיוועזין אז דיא מר האט פלעגין צו כאאיוועו בייא איהם איין כפר ער האט אופט פלעגין צו פארין קיין רעטשין ער האט גיהייסין שמואל מאטניק מיר האבין איהם פעם א' ג"כ זעלין הרגנן אזוי איך כאך ניכט רעכט מיט חברותא גישטעלט גיהאט אזו האבן מיר איהם לע"ע גישרגיט אוב אללע דיא זאכין וואז מיר האבן בייא איהם גינומן דא נעמט אייך ווידר אוב זיא האבן אלס ווידר געבין קליידר ושאר זאכין וואז זייא האבן בייא איהם גינומן : הוגבה כדת וכהלכה בפנינו ב"ד כתבנו וחתמנו היום יום א' כ"ח כסליו תצ"ל פה עיר באברייסק : נאום יוסף בלא"א החבר יעקב זללה"ה ונאום אהרי' ליב בן לא"א הר"ר ישעי' ז"ל ונאום יהודא ליב בן כהר"ר יצחק שליט"א : שוב הגיד כמר אליעזר בר יצחק מפרת של כ"מ שמואל ס"ד דא מיר האבן דיא גזלנים דא האט מיר גיזאגט דר גזלן אנדרעץ דר איז גיוועזין דעס שופט איידם מיטאיוויניץ אוב האט גיזאגט דיין העד וואס דיא האסט פלעגין איין דארף צו כאאוועו מיט איהם דעם האבן מיר הורג גיוועזין דיא האסט דאך פלעגין מיט איהם צו כאאיוועו דא ער האט פלעגין צו פארין קיין רעטשיצי איך האב איהם דר קענט דא ער איז לע"ע דורך גיפארין אזו איז ער גיפארין מיט פיסל זאכין דא בין איך גילאפין נאך מיין חברותא אין האבן איהם הורג גיוועזין · הוגבה כדת וכהלכה בפנינו ב"ד היום יום א' כ"ה כסליו תצ"ל פה עיר באברייסיק : נאום יוסף בלא"א החבר יעקב זללה"ה: ונאום אהרן יהודא ליב בלא"א הר"ר ישעיה ז"ל : ונאום יהודא ליב בלא"א הר"ר יצחק שליט"א : השלשה אנשים הנקובים בשמותיהן כהר"ר יוסף הנ"ל וכהר"ר אהרן ליב הנ"ל וכה"ר יודא ליב הנ"ל שבאו על החתום מע"ל וגם על העמוד הזה באלפי חתמו חתימת ידם הנ"ל ובכן אשרתי וקיימתי הי' כדחזי נאום מרדכי בלא"א הח"ר אברהם זללה"ה :

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתיא לקדמנא האשה מרת פעריל בת הח"ר גרשון והעידה בפנינו בתו"ע וכו' וזה"ל בלשון אשכנזי דא איך האב מיין מאן ע"ה גיפונדן איך הערבי האב איס נון קובר גיוועזין אוב בין אוים דעס שטיקל הארבי ארוים גיפארין דען איך האב בעו"ה כיט גיוויסט וועס איך זאל אסן כעמין בין כיט ווייט פון דעם שטעטיל גיוועזין דא האט מיר דער פקיד אוים דר זעלבין מקום כאך גישיקט איין האט מיך לאזין אוס קערין דא איך בין הין גיקומן דא הוטע ער אן צו מיר דיא יודר וויס דיא רוצחים וואס דיין מאן האבין אוס גיברכט האב איך ביקומן דען דר שופט האט מיר גיזאגט דיא לוייא האבן דיין מאן גיהרגיט דא האסטו דיין מאנס קליידר אין קעסטליך אוב האט מיר דיא רוצחים גיוויזן דא האב איך אן גיהובן צו דיא גזלנים וויא האט קענן אזוי איין מאן אז איין ריז ממית זיין אזו האבן דיא גזלנים צו מיר גיזאגט · פרויא מיר האבן דיין מאן אוס גיברכט עם איז כאך דר דריטר מיט גיוועזין דעס שופט זיין איידעם פון האוויכיוויץ · בתוך כך איז דר שופט גיקומען האט ער אהן גישוצטן צו מיר וואס זאגסטו יהודים דיא רוצחים מיט אייזין האבן דיין מאן ממית גיוועזין מיט עלהכייר האט זיא אויף גיגעבין דא האב איך מיד כאך געשיקט דען דריטען גזלן אוב האב אין אוך ביקומען נאום המודה יום ה' ד' אדר תצ"ל · יושע : ונאום ברכי' ברוך בן מוהר"ר יצחק אייזיק ז"ל ספירא : ונאום מרדכי בלא"א הר"ר פנחס זלה"ה :

תשובה נראה לכאורה כי קשה מאלת העגונה הנ"ל ויש הרבה גמגומים בעדותה ומ"מ נכתב המו"מ שיש לישא וליתן בנ"ד שלה ובכל הצדדים להוציאה ממשבר ובכל העיגון כאשר יורוני מן השמים : ואומר אם באנו לסמוך על עדותו של כמר יצחק בר יהושע מקרופקא שאמר את הרוצחי' לאחר שתפסום ואמר לפה איך הרגתם את אחי וכי מכירים הייתם אותו לפני זה והשיב מרלה א' סבבתיו והיו בו סימנים אלו וכו' :

הנה קשה לסמוך ע"ז אפי' היו הסימנים מובהקי' והי' ראוי לסמוך עליהם מ"מ כיון שהגיד הגוי ע"ש שאלה ולא הוי מסל"ת אין לסמוך ע"ז כמדע ואף שהרב מהרי"ק ז"ל בשורש קכ"א התיר אפי' דרך שאלה אם הגיד שהרגו כיון שמוכח שאין הגוי מתכוין לא להתיר ולא להעיד מקרי שפיר מסל"ת דאם לא היי' האמת לא הי' מודה שהרגו לחייב ראשו למלכות ועוד דעדיף ממסל"ת דלא הוי מרע נפשי' כו' ע"ש כי האריך בזה :

הנה ראיתי תשובת הרב מהרי"ל מפראג זלה"ה בענין עגונה א' וכתב על תשובת מהרי"ק הנ"ל שמי שפסקו לדורות ע"כ תשובה הנ"ל עתיד ליתן את הדין כי דבר זה אינו מבואר בתלמוד ואעפ"י שלא הי' הרב הנ"ל מבעלי מלפוג אשר מלפסוק ע"פ התשובה הנ"ל יען כי ראיתי כי הרב הגדול מהר"י קאלי ז"ל בתשובותיו סי' ז' וסי' בדיני מסל"ת והוא דף קי"ז וקי"ט סמך שפיר על תשובת מהרי"ק · ובנה עליה יסוד גדול וכדאי הם מהרי"ק קולון ומהר"י קאלי לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק :

מ"מ בנידון זה יש לחלוק דבנדון דמהרי"ק היה שהכה השופט שאל למרצח ואמר לו שיודה ויגיד לו אם הרג היהודי ולא יקרהו עון בדבר זה · וע"ז פלפל דאפי' אם מקרי שאלה · כיון שהדבר מוכיח שהוא אמת סמכינן עליו אבל בנידון דידן שלא בקשו לדרוש מהרוצחים להודות שהריגה אדרבה היו תופסים לפשוט שהרגו · וע"ז תפסום אלא שדרשו ממה מי הוא היהודי שהרגו · בזה לא שייך טעמו דמהרי"ק דלא היה לו לחייב ראשו למלכות דכבר הוא יחייב וגברא קטילא הוא יהיה היהודי שהרג מי שיהיה וא"כ מה שאומר שהוא זה אימר משקר כיון שהשיב על השאלה · ואע"ג דקי"ל דאם גוי א' הסיח לי"ת דבר א' בלא שאלה הכה אח"כ שיילין לי' להוציא הדבר לאורה שפיר · וכל מה שמגיד אח"כ אפילו דרך שאלה סמכי' עליה כמ"ש הרי"ף ז"ל גבי פונדקית כיון דחזיתינהו בכתה אמרו לה היה חבירינו כו' וכ"כ כל הפוסקים ה"מ היכי דמסל"ת בתחלה · כגון דחזינן דלא נתכוין לא להתיר ולא להעיד · הכה כל מה שמגיד סמכי' עליה · אבל הכא שהיה תחלת דבר מה לי דלא נתכוין על גוי שאינו מסל"ת אם מעיד על עיקר ההריגה או אם מעיד על שמו ושם עירו וכיון דבנידון דידן לא הוי מסל"ת כמ"ש אין לסמוך ע"ז ופשיטא יותר מביעתא בכותחא דאם גוי א' העיד לי"ת שנהרג יודי א' ואח"כ שאלנו לגוי אחר מי הוא היהודי שנהרג לא סמכי' עליה כיון דזה הגוי לא הסיח לי"ת כלום וכל מה שמגיד הוא מגיד דרך שאלה לא סמכינן עליה :

ומתשובת מהר"י קאלי פשיטא דאין ראי' דהתם בדף קי"ט קאי ששופט שאל את יודי איזה יודי נהרג מקופילא והשיבו שאין יודעי' כלום · והשיבו שהרוצחים הודו לפניו שהרגו יודי מקופילא · ופלפל הרב שאפי' א' מקרי שאלה מה ששאל השופט אותם מ"מ כיון שהשופט לא שאל אותם על יודי זה כגון ששמע שנהרג יודי מקופילא ושאל לרוצחים והודו שהם הרגוהו אלא שאל אותם שיודו כל מה שעשו והם הודו על הריגת יודי מקופילא לא מקרי שאלה אפי' אם היו שואלי' אותו יודים כגון שלא שאלוהו על הריגת זה שהיה למה הודו מה שלא עשו ואעפ"י שהיו חייבים מיתה כבר מחמת דבר אחר למה הודו על מעשה זו שלא עשו · א"כ פשיטא דאין ראי' משם . ואין לדקדק על דברי הרב דאפי' אם היה השופט שואל על הריגת זה היודי למה לא התיר כיון דקי"ל כמהרי"ק דהכי שמהרי"ק התיר אעפ"י שהיה השופט שואל ע"ז היודי כדמוכח בכל התשובה · וי"ל הרב רלה להתיר אפי' אם היה שאלה מעם מיודי' ושלא היה מחייב ראשו בזה · כמ"ש בהדיא שהיו חייבים בלא"ה אפ"ה לא מקרי שאלה כלל כיון ששאלוס על ד"א לא ע"ז דאם חייב ראשו בזה לא מקרי שאלה כלל דהוי כמסל"ת כמ"ש מהרי"ק · והרב רלה להתיר אפי' אי מקרי שאלה · ועוד דרלה להתיר אפי' אי הודו מחמת יסורים כמבואר שם :

ואעפ"י שיש לומר דגם בנ"ד הוי כמו ששאלוהו ע"ד אחר שהרי לא שאלם היודי מי הוא שנהרג כ"א את ההכרת'את הנהרג לפני זה וא"כ לא היה לו להשיב כ"א שהרגוהו ולמה השיבו מה שלא עשו · שאלו אין הנהרג הוא היודי שהגידו א"כ הודו מה שלא עשו · אין זה כלום · דא"כ לפ"ז הייכו מתירי' אפי' שאלו' מי הוא הנהרג דלמה הודו מה שלא עשו · ולמה לא הודו האמת לא ידעהו למה בדו שקר מלבם הל"ל לא ידענוהו וז"א כמ"ש אח"כ אלא ש"מ שמגיד הגוי מחמת שאלה אפי' אם מגיד דברים אחרים שאין להם שייכות לשאלתו אנו תולין שמכוין לשקר כי רואה שהיהודים רולה לידע דבר זה מתכוונים להודיע שקרים · או שמרגיש שיש לו נפקותא בזה · ומתפארים דברים מה שיחשי' שישראל בתשובתו וכיולא בזה א"כ ה"נ אפשר דמשקר מחמת איזה טעם נפקותא · ותדע דאל"כ הייכו מתירים בכל יום אם נמלא הרוג ולא ידעי' מי הוא ושאלו לגוי ואמר כי הוא פלוני שהי' רגיל לעשות או לילך כך וכך וכי סומכי' עליו מאחר שעמא דלמה לא אמר לא ידעתי ואין להאריך בדברים אחרים הפשוטים · ואפי' נחלק בין גוי המרלה לגוי אחר דגוי אחר אפשר דמשקר אלא המרלה אם לא הרג זה היודי כמלא מרע נפשו · דאולי יודע שאין זה היודי שהרגו ונמלא מרע נפשו שהודו שהרגו עוד יודי אחר וכיון דבכיכו דמהרי"ק ע"ז דחזקה דלא מרע נפשי' א"כ בנ"ד כמי מרע נפשי' וכן הס"י בתשובתו דבנה יסודו דאין דרך להודות מה שלא עשה א"כ בנדון זה · וביחוד דהיו מרדפין אחריהם מחמת זה היודי שנאבד בכפר זה ותפסו את אלו ע"פ החקירה מהכפריים כאשר הוגד לי א"כ למה הודו מה שלא עשו כיון שתפסום עבור זה היודי ומקפידים הרודפי' ע"ז היודי למה הודו מה שלא עשו · כיון שתפסום עבור זה היודי וא"כ אפי' שאלום ממש מי הוא היהודי שהרגתם יש להתיר מסברא זו · גם י"ל ולדחות לגמרי

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

לגמרי קבלה שחלקנו דאף דלא שאלו אותם אם הרגו יודי' והיו חופשים לפטור שהרגו · ומחמת זה תפסום ודנום למיתה כמכתב מלכותיהם לדון בהודאה ובדברים מוכיחים כיון שמצאו אצלם דברים שהיו אצל שמואל בעלה של העגונה גם מצאו הרוג אחד לבוש בבגדי' שהי' שמואל לבוש בהן מ"מ אם לא הרגו באמת אף אם דנום למיתה לא הי' להם לעמוד בדיבורם ודם נקי שופך אותם · שהם באמת לא הרגוהו ואף אם הי' דנים אותם בלא"ה מחמת הגזילה שעשו לו אפילו אם לא הרגוהו מ"מ למה מרעי נפשייהו לומר שהרגו · ואף שנמצא בבגדים אלו ובדיניהם אין זה טענה שע"ש אחר השאיל לו כליו ולבש בעיניהם יחשב טענה זו · מ"מ אם לא הרגוהו יכולין לומר שע"ש אחר הרגו לזה לא הם ולמה הודו ע"ע וכיון שהודו זה קודם עינוי אין דרך להודות מה שלא עשו כמ"ש מהרי"ק בעל הב"י בתשובה הנ"ל : מ"מ כיון שדברי מהרי"ק הוא דבר חדש שאינו מבואר בתלמוד כמ"ש לעיל פשיטא דכל כה"ג דלא להוסיף על דבריו אף כי הי' הסברא מכרעת כן · אין בידינו כח להתיר ובסברא איסור א"א · ונוכל לומר דאף דאין דרך להודות מאימת יסורים דברים אחרים מ"מ כיון ששופטים אותן גם על הגזילה מחמת דברים הניכרים אמת · כמ"ש הנה יראי' לנפשותם שייסרם מחמת זה ומודים מעצמן · ומי שיש לו לב להבין יוכל לחלק בכמה סברות בין זה לנדון דמהרי"ק ודב"י ואין להאריך :

ויען כי אין בי"ה בלא חידוש אמרתי לדקדק בתשובת דברי הב"י במה שכתב יסוד דאין דרך להודות מה שלא עשה וא"כ ל"ע הא דאמרינן ביבמות במתני' ס"פ כיצד דקי"ל כר' יודא דרוצח שמעיד אני הרגתיו לא תנשא אשתו · ובגמרא תניא אמרו לו לר"י מעשה בליסטים א' שיצא ליהרג במגיסא קפוטקיא ואמר לכו ואמרו לאשת שמעון בן כהן אני הרגתי את בעלה בכניסתו ללוד כו' וכו' וכ' ז"ל שהקשו המפורשים להרי"ף דקי"ל דהשתא דאורייתא כמאן במסל"ת מאי הקשו לר"י דלמא התם מסל"ת הוי ותירץ מדאמר לכו ואמרו לאשת שמעון בן כהן זה מקרי מתכוין להעיד ע"כ · וא"כ קשה לדברי ב"י דקי"ל דאין דרך להודו' מה שלא עשה א"כ כהי דמתכוין להעיד מ"מ כיון דאזלינן לקוסטי' קאמר · דלמה הגיד מה שלא עשה ולא בקשו ממנו · וצ"ל למאי דקי"ל דתלמוד' שם בתחלה דיצא ליהרג בדיני ישראל וא"כ פשיטא דאין דרך להודות מה שלא עשה · דבדיני' ליכא עינוי ויסורים דאין לתרץ דאם כאינו דמתכוין להעיד אע"ג דקוסטא קאמר לא סמכינן עליו דאינו בר עדות ולא דמי למעיד ע"י שאלה דאע"ג דבעלמא ע"י שאלה אינו נאמן דמתכוין להעיד כמ"ש המפורשים ואפילו הכי היכא דמוכח מלתי' דקוסטא קאמר סמכי' עלי' כמ"ש מהרי"ק דהתם ע"י שאלה אינו מוכח בודאי דמתכוין להעיד אלא אמרי' די"ל שמתכוין להעיד וא"כ היכא דקוסטא קאמר אמרי' דאינו מתכוין להעיד אלא בא להגיד מה שאירע אבל הכא דמתכוין ודאי להעיד אע"ג דודאי קוסטי' קאמר אקורה דהתורה פסלתו לעדות אפילו אם מעיד אמת דז"א דלא פסלו עכו"ם במתכוין להעיד אי להתיר אלא משום דמשקר אבל אי קוסטא קאמר סמכינן עליו דע"ס מעבד ואשה ושפחה וקרוב · דגם הם פסולים וסמכי' עליהם · אע"כ צ"ל דהכי דלא פסלינהו רחמנא משום דמשקרי דאפי' לצדיקים גמורים לא מהימני אע"ג דודאי קוסטא קאמר אלא גזרת הכתוב הוא דלא מהימני כדאיתא פ' מי שמת גבי קרוב א"כ בעגונה דאקילו רבנן כיון דקוסטא קאמרי דמלתא דעבידא לאגלויי לא משקרי אי משום חומר שהחמירו כו' · אבל בעכו"ם דלית בי' ריעותא אחריתי דעביד דמשקר אפי' היכא דיבר הוא · א"כ אם יש לחוש שמשקר כגון שמתכוין להעיד לא מהימנין לי' אבל אי קוסטא קאמר סמכי' עליה · וא"צ"ל גזלן דבר מצוה הוא והוי ראוי לעדות יותר מעבד דהא עבד מק"ו דגזלן אתי פרק החובל וקי"ל : ולפי ע"ד נראה פשוט דבאשה גילוי מלתא בעינן שהוא אמת ודמיא להא דאמרי' פ"ק דגיטין גבי שטרות העולין בערכאות ע"ג דכל שטרי ראוי' כשרי' כיון דלא מרעי נפשייהו וקוסטא קאמרי ולא פסולי אלא שטרי קנין כיון דהאי שטרא ספשא הוא דלאו בני עדות נינהו · א"כ במאי קניא · כיון דבהאי שטרא בעי למקני וא"כ באשה וכי העדות משיאה והלא האמת משיאה · דאפי' אם נודע לנו ע"פ בת קול כיון שהוא אמת משיאין אותה וכן הביא מהרי"ק ראיי' זו משטרות העולים בעש"ג וע"ז בנה יסודו · ואין לדחות דעובדא דשמעון הי' יוצא ליהרג ע"ז · וא"כ כיון שמחמת זה יצא ליהרג אין בעדותו כלום · וזה ראוי' למ"ם ופלוגתי בין כיון (זה) לדב"י · דז"א דהא דליסטא לא משמע דמשום זה יצא ליהרג · דהו"ל למאמר אמת שהרגו אותו · ומדקאמר אני הרגתי משמע דבר מידים הוא · ועוד דמוכח בהדיא התם דליתו כן דהא פריך התם אר"י שהשיב שהוא לא אמר שהרג אלא שהי' עם הורגיו והא יצא ליהרג קתני ואי ס"ד דמשום זה יצא ליהרג א"כ גם לרבנן תקשי כיון דס"ד דמקשן איירי בדיני ישראל דדייקי וקטלי א"כ ע"כ מבואר הי' להם שהוא הרג אותם א"כ מה עדות הרוצח מועיל כלום הלא בלא עדותו הוי יודעי' שהרגו · וכ"ת שידעו שהרג נפש והעידו עדים ע"ז אלא שלא היו מכירים מי הוא רק שהיו יודעים שישראל הי' והלם הי' דא"כ מה צריך הרוצח להעיד על ההריגה הי' לו רק לו' שמעון בן כהן הוא אלא ש"מ שיצא ליהרג מחמת ד"א או אשר כליסה או אשר חיוב מיתה וא"כ פריך המקשן דמ"מ רשע הי' וקשיא לר"י דאמר שלא הי' רשע · ועוד דלמה לי' לר"י להשיב ולדחוק באומר הייתי עם הורגיו · ה"ל להשיב כפשוטו שלא מחמת זה יצא ליהרג · וכ"ת דקים לי' שמחמת זה יצא ליהרג א"כ גם הפוסקים לא הקשו כלום · דליסטא במסל"ת ודלמא קים לי' דלא הוי מסל"ת אע"כ כיון דאין המשנה מבוארת משמע דבמסל"ת איירי ה"ה כיון שאין מבואר שמחמת זה יצא לא משמע דדוקא מחמת זה יצא ויש לדחות אבל קושי' הב"י הוא ראוי' שאין להשיב : ועוד עדותו של כמו' אליעזר בר יצחק שפי' מסרתו של האיש הכאב שהגיד בשעה שתפשו הרוצחים הגיד לו נאמן אי ואשר לו

שהוליך אשר הי"ת רגיל לילך לרעטיסמא אני הכרתי' כשעבר עמה דרך כפר שלנו · עכ"ל :

הנה עדות זה צריך דקדוק כי אלו אמר שהרצה זה מעצמו כדמשמע לשון העד שלא העיד ששאלו שום דבר הי' די לסמוך עליו דמקרי שפיר מסל"ת דאע"ג שהיו רודפים אחריהם · עבור זה הכאב · מ"מ כיון שלא שאלו אותו והוא קדם מעצמו והגיד מקרי מסל"ת וראי' לדבר מתשובת מהרי"ק הנ"ל דכתב מסל"ת אעפ"י שע"י רדיפת היודי לנקמת דם השפוך נתעורר גוי א' והגיד שהרג יודי : ולענ"ד אין לחלק דהתם הגיד גוי אחר לא המרצה בעצמו שהם אמרי' דלא הוי הרדיפה כשאלה · אבל אם המרצה בעצמו הגיד בלא שאלה שמא גרע טפי דז"א דאדרבה איפכא מסתב' דפשיטי' דהמרצה לא הי' מגיד ע"ע מה שלא שאלוהו לחייב ראשו כהי דלא סמכי' עלי' ע"י שאלה כמ"ש לעיל אבל בלא שאלה פשיטא דסמכי' עלי' דבאמת מסתבר' הי' לסמוך עליו אפי' בשאלה כמ"ש לעיל אלא דלחומרת האיסור אמרי' דלא להוסיף אבל בלא שאלה דמבואר בתלמוד דאפי' ע"י רדיפה מקרי מסל"ת כמו שהוכיח מהרי"ק א"כ הבו דלא להוסיף חומרא · וביחוד הסברא מכרעת איפכא כי למה לו כל הדברים שהגיד דברים הניכרים שיאמינוהו · ופשיטא שדרך הרוצחים עד זיבולא בתרייתי' להציל עצמו לומר לא עשיתי ז"ס · וכן משמע מתשובי' מהרי"ק לא פלפל אלא אם המרצה נאמן כיון ששאלו השופט אבל אם הגיד מעצמו ברור שהי' נאמן אע"ג דאיכא למימר דע"י רדיפת היודי הגיד בהדי משמע שם שהיתה הרדיפה מפורסמת ואין להאריך בזה :

אלא שלבי מפקפק קצת אם הי' מגיד כ"ז מעצמו כי רחוק הוא קצת שיאמר מעצמו דברי' כאלו · שהרי אומר שמשרת הלא הי"ת רגיל ללון עמו וכו' זהו כמשיב על שאלה כי מה הי' לו להזכיר את המשרת לומר לו הי' כי זהו כאלו מדבר וכי איך הי"ת תמיד עמו ג כאן שזהו נראה שרוצה לאמת דבריו שהוא מכירו ומי בקש זאת מידו · אלא נראה שהוא תשו' על שאלה ששאלו העד הראשון אם הכירו אותו לפני זה · וע"ז השיב שהי' מכירו · וע"ז הביא ראי' למשרת והלא אתה רואה כי כנים דברי כי אתה יודע שהי' תמיד עמנו ואתה הי"ת רגיל ללון תמיד עמו כן נראה בעיני : אעפ"י שכבר אנחנו מוזהרים מפי הפוסקי' שלא להוציא ממסל"ת היכא דלא מוכח' מלתא דמשקר כמו שהאריכו הראשונים המדברים בזה הוא הגאון מהר"ם מרוטענבערק ז"ל מ"מ זה נראה קצת כדמוכחא מלתא : ועוד נראה אפילו אם הי' דרך שאלה יש לסתירה מטעם שמסיים מרצה זה כי בעברו הנה והוליך הרבה דברים עמו רצתי אחר החברותי' שלי והרגנוהו ע"ז יש לסמוך לענ"ד ע"פ תשובת הרי"ק כי למה הגיד מה שלא צריך ומה שהוא מרע נפשייהו כולי האי דשוי' נפשי' רבן של ליסטי' שהוא הודיע אותם והביאם וא"כ חייב בדיניהם יותר מכולן כנודע ופשיטא שאין זה דרך להודות מה שלא עשה כראין דבריו כי הגיד דברי אמת מלבד בדברים הניכרים הרבה שבדרך זה הי' וכאן לא נמצא ואצל המרצחי' אלו מצאו כל מה שהוליך עמו וכמ"ש כל זה מהרי"ק בנדון דידי' הנה הכל נזדמן גם בנדון דידן וביחוד בצירוף עדות הראשון אעפ"י שלא רצינו לסמוך עליו לבדו וסניף גדול מיהא הוי הסברות שכתבנו לסתירה : ומה שלא הזכיר העד השני לא שמו ולא שם עירו דגבי עד הראשון הנה שלא הזכיר כ"א שמו ולא שם עירו מ"מ כיון שאמר שמו שמואל מוכסן אפשר לברר הדבר שאין שום מוכסן ששמו שמואל אשר כ"א זה כי הלא המוכסנים ידועים שם במדינה מי ומי הם וא"צ"ל בהצטרף לזה שהיו כל כליו בידו ונתן אותה והי' בידו כיסו וחותמו דלא חיישי' בהי' לשאלה וכיון שהוא נאמן שהרגו לזה אין לך ס"י גדול מזה אבל העד הב' דלא הזכיר שם עירו כלל גם ליכא כל הני מילי בעדותו א"כ מכלן שזהו :

הנה בזה אין בית מיחוש כיון שהגיד שהי' רגילים לילך לרעטיסמא הוי כמזכיר שם עירו אם אנשי רעטיסמא' יעידון יגידון דשום שמואל מוכסן לא הי' רגיל לילך אצלם כ"א זה · כיוצא בזה כתב ב"י על תשובת הרמב"ם ז"ל שהתיר על פי גוי' מסל"ת שיודי שהי' עושה מלאכתו בעכו נהרג כיון שהי' ידוע שזה היודי הי' עושה אעפ"י שלא הזכירה שמו :

אבל אין צורך כיון שאומר אדוניך שהי"ת רגיל ללון עמו אצלינו וא"כ אם המשרת אומר ששום אדון שהי' לו לא הי' רגיל ללון עמו בכפר זה כ"ש זה א"ל יותר : ויש לתמוה על גופי העדות למה לא הזכירו אם המשרת הי' רגיל לילך עמו דרך כפר וללון שם · אבל נראה כי פשוט הי' בעיניהם זה שהוא ידוע ולכן אין לך שמו ושם עירו גדול מזה · ומטעם זה נמי אין צריך קברתיו כיון שהוא מכירו היטב ואין להאריך בדבר המבואר בפוסקי' : ועוד יש להתירי בלי ספק מטעם שהגידו אשתו בפנינו שהמצא בכל בגדיו מכף רגלו ועד קדקדו אין מבוגע שלו והכירו הכל בע"ע ואפי' במנעלי' הי' סי' מובהק דבר זה מוצא מידי כל ספק ועמל הוא בעיני להאריך בזה · כי כבר האריכו בכמה תשובות דשאלה כזו לא ניחא לאצרייהו למימר הכי שפשט כל בגדיו בדרך אפי' מנעלי' והלבישן לאחרים · ולענ"ד אי לאו דמסתפינ' הייתי אומ' דבמנעלי' לחוד הוי סגי ע"פ פירש"י והתוס' סוף יבמות שפירשו מה דתניא או שמצא בין כליו כשר איירי בכלים שאין דרך להשאילם כגון תיבה וכיוצא בזה · ופשיטא בעיני שאין דרך לפשוט בגדיו מנעליו ולהשאילן לאחרים וביחוד בדרך וא"צ"ל כל בגדיו · גם אין לחוש שמא הרגו יודי אחר בבגדיו מפני הגזלנים שגזלו כל אשר לו וגזל היסודי כל בגדים ולבשן וא"כ נהרג הגזלן היסודי דדי לנו בצרת השאלה שאסרו חכמים ולמה נבדה מלבנו עוד חששות כי אמעקי אנשי בגזלן לא מחזיקינן וביחוד ללבשן שיכירו וידעו שגזלן ורשעה לילצן מהסי' לעתא :

ועוד יש כמה אמתלאות מוכיחות שנמצא הרוג אלאו גם שעגלן גוי שלו שגם שלא שכירוהו ג"כ מ"מ הודכה היכא ועוד הודכות אחרות מכאן

שכאן היה וכאן נעלה ושאר שועלות ועי"ש זה איתא דא שריא לאנסותא. גבל נגד די אלבין:

עוד קבלנו ב"ד עם שהעידה אשה בפנינו: שאחר קבורת בעלה בשמאלא וקברוהו הלכה לביתה ושלא הספקיד מן הכפר רוכב סוס אחרי' ואמר שתחזור לאחוריה כי בא השופט מן הכפר ואמר כי נמלאו הרוצחים שהרגו בעלה כי חתנו עם שני כפריים הרגו בעליך וחזרה האשה ובאה לחצר והגיד לה השופט הנה חתני עם שני כפריים אסרים הרגו בעליך ומעתה הקולות יסלכון ואין כאן בית מיחוש אלא שנשא וכגון קלא מזה כי יש בפקותא לדורות ומניכים אחרים:

ונראה ברור שהאשה נאמנת ע"ז ששמעה כך מפי גוי דהא לא בעי אמרה מת בעלי היתה נאמנת ה"נ נאמני' ששמעה מפי גוי מסל"ת · ולע"פ שהדבר פשוט הנה יש ראי' מבוארת פ' שבועת העדות דגרסי' הכל מודים בעד אשה שהוא פטור מקרבן אם נשבע שאינו יודע עדות שמת בעלה כגון דאמר לה לדידה ולא אמר לב"ד דהכא האשה שאומרת מת בעלי נאמנת ופירש"י ז"ל לפי שהיא יכולה לילך לב"ד לומר מת בעלי ולא תהא צריכה לשום עד דהכא וכו' אלמא אשה השומעת מפי עד יכולה לבוא לב"ד לומר מת הוא · וה"ה מגוי מסל"ת דהא דינא אית להו בכ"מ · ופשיטא היא דהא אתתא דאתיא לקמן לא דייקינן בתרה איך ידעה אם ראתה או שמעה או ממי שמעה וכ"ש אם אומרת מעשה שהיה ששמעה מסל"ת כהאי דקושטא קאמרי:

ואפילו כאמר דאין כאן מיגו דיראה לומר נהרג בעלה קחם שמא יבואו ממקום שהיתה שם ויכחישוה כיון שהם לא נודע האמת ולכן אומרת דבר שאין יכול להכחישה מה שנעשה בפני' לב"ד מ"מ כי היכא דבעלמא נאמנת לומר מת בעלי במקום דאין יכולין להכחישה ה"נ נאמנת לומר ששמעה מפלוני או מגוי מסל"ת דהיינו מת בעלי כמ"ש לעיל ועוד דאפילו מת בעלי נאמנת כאן וכי אין יכולה לומר דנודע לי אח"כ בבירור שהוא היה והוא נהרג ואין דורשין וחוקרין בעדות אשה ומאמינין לה · ועוד דגם בזה אומרת שהיה זה בפני אחי בעלה וא"כ מי משקרי איך אינה יראה שמא יכחישה וכה"ג פשוט:

אלא שצריך דקדוק אם יש לסמוך אדברי הספקיד דכראה מה שצלה הספקיד שתחזור כי נמלאו הרוצחים והגיד לו השופט מי הם מ"מ יש לספקק אם הוא נאמן כיון שהוא המזירה לעשות ברוצחים משפט כתוב על דם הנשפך הנה זה דומה לקונטבריסי' של גוים דאין נאמנים לומר הרגנו לפלוני בדאיתא פ' כל הגט דבמלתא דשייכי בה שהוא להם התפארות עבדי לאחזוקי שקרייהו ה"נ שמא להתפארות היא אומר כן · ומה לי אם אומר שהרג כבר או שהוא אומר שרצונו להורגו עתה אדרבה זה התפארות יותר גדולה לעשות משפט בפני' וביחוד בערכאות דמדינות · אבל הם רודפי שוחד ובולעים בלע ויש לכל א' ממון רב ממשפט כזה וא"כ אומר שתחזור כדי שתדרוש דם בעלה כמנהג ערכאותיהם דבמקום שאין תובע להם הנהרג אין קוטלין הרוצח אפילו אם מודה שהרג ולכן החזירה · שתתבע דם בעלה להכאתו · גם הייתו צריכה לירד למחלוקת הפוסקי' גם הספקיד הסיח לית שמע מפי השופט שהיה ג"כ מסל"ת: וכן אי גוי גוים כיון שמה שהגיד השופט לספקיד הי' שלא בפני הישראל אפילו דרך שאלה שאלו הגוי מספי כמ"ש מהרי"ק דלא כהר"ן:

אבל מה שהגיד השופט מיד בבואה לחצר שבעליך הרגו אלו הרולחים בזה אין ספק לע"פ שחזרה לחצר לתבוע נקמת בעלה מ"מ כיון שלא שאלה אותו הוי כמסל"ת כמבואר במהרי"ט ומהרי"ק ודי בזה:

וכיון שאמר שהרגו בעליך אין בודקין אחרי' איך ידע ואמרינן ודאי שמע מפי הרולחים שהוא הוא · או היה עם ההורגי' ואף כי הם דברים פשוטים כתבתי להורות לדורות כי אלמלא דברי השופט לא הייתי סומכי' על דברי הספקיד הנלע"ד כתבתי: יושע:

סי' ב איש אחד היה בעירנו · ושמו יונה הוא ושני ערלים שודדים וגוזלים נתפסו והושמו במאסר במגדל אחד נקר' האקינבורג וברזל בא כמשם דהיינו שהושמו בכבלי ברזל וכבלי היהודי היו משונים מכבלי הערלים לפי שלא היו שם יותר כלי ברזל ועשו לו מחדש כלי ברזל לפי שעה בתחלה רבה מחוליא אחת ושל הערלים היו עשויים משני חוליות וסימן זה נודע ע"י היהודים אשר ע"י נתפסו הגזלנים שמעה לאו שעשו להיהודי ברזל כנ"ל · גם ע"י כמה שמעו העדים שהי' מורגל בפיו כל הימים שיש לו הי' מוזכר בכבלי' של יהודי באופן עשייתם כנזכר בעדותן של עדות ושי' הקול הולך וחזק שהשררה הנקרא לאנד גריכט ידון אותם · וכיון שהגיע יום אידם הנקרא כאר פרייטאג לקחו השלירה פוס הנקרא בלשון אשכנזי פ"יל ושברו את הברזל מעליהם לגמרי · והיהודי לא שבר כ"א השלשלת שבין ברזל לברזל אבל הברזל עלמו שסביב הרגל לא שבר ונשאר ברגליו שלא יכול לנס לפי שנעשה מחוליא אחת · והשלשלת שבין ברזל לברזל נשאר בסרוג שהיה מונחים שם · והערלי' ברחו · תיכף באותה לילה · והיהודי שלח יום א' מקודם ליהודים הדרים בכפר אחד סמוך למגדל הנ"ל שיתקנו לו ליצי' לד' כנפות שלו · שנספקו ויכינו לו מלות שבזמן קרוב יצא אללם לפי שכל משך הזמן שהיה בתפיסה הי' יושב בתענית והיה מתפלל תמיד ולא אכל מאומה מפת בגם רק עדשים וקטניות מבושל במים ומלח וכן ברחו שמלים לנפשם ושברו בריח אחד של ברזל רוחב ב' אלבעות ומלאוהו בשמך אבל השומה שמלטו שם גם היהודי לא נמלא שם ושי' הקול הולך וגדול שהיהודי נטבע במים שסביב המגדל הנקרא גראבין ועמד הדבר ימים רבים עד ג' ימים קודם שלשת ימי הגבלה שלא יוכלו לחקור דבר ולעמוד על האמת עד שהשתדלה אשת הנאבד מאת השררה לחפש בבריכה המים שסביב למגדל אולי שמלא שמה ובמשך הזמן בקשו הגרים עלמן דהיינו השיפליי"ר ולא מלאו מאומה ובשבא ג"כ כמו ילחק שמש לבקשו שם הלך עם הגוי הנקרא פייכן גרעבי"ר סביב הבריכה וראו שתחום מרחוק כדמות אדי' סוכה שהקדן על פני המים ולא יוכלו להשיגו מכמי סיבו' עד יום הד' לראייתו והוציאו משם בתחבולות רבות עמל ויגיע לרוחב השריץ ועמקו ·

(וזהו משמעות לשון העדות) · יום א' ח' סיון העיד כמר יוזל אכזלם מחמת הגלגל יונה בח"ר ילחק ז"ל איך האב שעלפין זוכין אין גראבין לי האקינבורג ביום א' ב' סיון בין איך הראב גיספיגנן אין האב שעלפין אב וואשין דאס פנים איז נית ניכר גיוועזין איז אלז פארשוואלגע גיוועזין רק אסתו אמרה לי פרס שהלכתי ער האט אין וואסר בעבין דיא גרעני אויף דער ליכקן זייט סמוך אלל גידול שער האבן מיר אב גיוושין אין האבין גפינדען בייא דיא גרעני איין וויים פלעקיל או איין ארבים בריים מיט שמיעליך דרוכן דז כראה לעינים איז גיוועזין דאס איין וואסר מיט האר דא גישטאנדן איזט:

נם האבין מיר גיפינען דיא אייזין אן דיא ביידי פיס מיט סימנים וויא הוכם דער שמיד דערפיר גיזאגט האט לפי תומו · דהיינו דז איין ברזל של רגל שמאל האט איין ברוך כאך דער לענג מבחוץ ושל ימין איין ברוך ושיבר בחמ"ע · אין איטליכס אייזין איז אין איין שעיק גיוועזין אין דיא קיט · וואס בין הכבלים איז גיוועזין נשאר איין טרוג וויא זיא זיין אן גילינגע גיוועזין · גם שמעתי מפי הקאסטעלר דר קארכט הבעל מלחמה האט זיך בירימט מיר האבן דען יודין יונה איין טריט געבין אויף דז איין גיזיכט אין דאס גייות האבן אונז גיהייסין זעהין נאך דען פנים: העד השני כמ' ליבל בר דכיאל העיד איך האב אין שעלפין אכוים שאן איך גיזעהן מתחלה איז קיין לורה ניכר גיוועזין האבין מיר אין וואל אב גיוואשין האב איך גיפינדן דאס מקום פון דער ווארץ איז וויים גיוועזין אין הוך גיוועזין אויך דיא אייזן האב איך גיזעכן וויא דער שמיד האט גיזאגט איז אכדרשט או אכדרי אייזען דען וויא מן דיא גזלני' גיתפסת האט זייכע חברים האט מן קיין אייזין מעהר גיהאט האט מן גנעך איין פאר אייזען בייא מיר גימאכט זיין אין איין שעיק ואותן ברזלי' איכן מלויין לעשות דאס אחד האט איין בריטע אויסן ווייכע ושני איין שרונד אין סיבר איכן ווייכע אויך האט דם גייות גיזאגט דז זיך דיא גזלנים ברימט האבן וויא זיא אים איין טריט האבן געבין אויף דעס פנים · אויך איז ער אויף דען פנים אויף איינער זייט בלאה גוואר לאפין תיט דם גיוועזין איך האב גיזעהן דם ער אין לייכען האט גיהאט איבר דעם רחם או ווען מן איס מיט דעם רינג של אותו שמגדל גישלאגען האט דען רוחב השריץ איז אזוי בריט גיוועזין או הבריח של שער המגדל · גם איז השריץ איין גינוגין גיוועזין דען איס הנ"ל האט הר כלי זיין גיקענט איז בלא גיוועזין אין תיט דס אוכמר לאפין גיוועזין: כמ' יעקב בר אליקום העיד ביום ב' שאחר הפסח שעבר בין איך גיגאנגין פון דענן האלץ אויף כייא זילל איז מיר בגעגינט איין גוי מכייא זילל בהשכמה האט ער מיך אן גירעט וואו העבר אזו פריא ואמרתי לו מיר מוזין כאר בייא כאכט אודר פר טאג גיין עם איז גאר איס זיכער והשיב עם איז וואר עם איז בייא מיר גיוועזין דר קירכט אין דר אכדר דיא לי האקינבורק זייכן תפום גיוועזין האבין איז גיבראכן אין דר יהודי האט אויך וועלין אויס ברעכין איז ער אין זומפא העריין גיפאללען · מיר העטין אין וואל קענין שעלפין האבן מיר זיך גיפארכטן מיר טכטן דר דורך אין קומען דען דיא יהודים האבן גאר אופטע היכויז גישיקט פון וועגן דם ער זיך זאל היידען לאזין האט מיך גיפרעגט אויב איך דען יהודי קען האב איך מיך פרעמד גישטעלט אין האב אן היידן לאזען האט ער מיר גיזאגט כנ"ל: מהר"ר יקותיאל גיסי של יונה העיד דם ער אין וואל גיקענט האט אן דיא וואלן אויך דיא מלבושי' וויא ער אין דר תפיסה גיוועסן האט דיא זעלביגען מלבושי' האט ער ווידר דר נאך דר קענט: גם מלאו אללו תפילין וסידור קטן ואמר באותו סידור סימנים מובהקי' שהאיג לו בשהי' בבית האסורים גם הכיר הכבלים שברגליו שראה אותם בתפיסה כשהי' אללו שיתן גם על תכשי' שוהו אלו הכבלים:

נם העיד כהר"ר שמעי' בר גרשון ז"ל היום לערך ד' שבועות בין איך גיוועזין גגנגין בין הכפרים איז איין גוי קומען לו מיר איך לו מיר גיזאגט אויב איך ניסט ווייס וויא עם דען יודין גיגאנגין איז דר לו האקינבורג ניפאנגען איז גיוועזין האב איך גיזאגט איך ווייס ניקס · האט דער גוי גיזאגט וויא דר בעל מלחמה דר קארכט אין דער באדיר דיא מיט דען יודי זענין תפוס גיוועזין האבן זיך אויס גיבראכין אויס דער תפיסה אין זענין בלילה דא גיבליבען אין טייכל אויף האבין זייא גיזאגט דאס דער יודי דער מיט זייא איז תפוס גיוועזין האט זיך מיט אויס גיבראכין האבין זייא אים אוס גיבראכט אין אין וואסר גיווארפין · כל הנ"ל העיד בפנינו יום א' י' סיון ת"א ל':

ביום הנ"ל בא כמר הירשל בר מרדכי בר' פרץ וז"ל בין גיוועזין לו לאב האט מיך איין גוי גיפרעגט אויב איך ניסט ווייס פון יודין דר תפוס איז גיוועזין לו האקינבורג · האב איך גיזאגט איך ווייס ניסט האט מיר דר גוי גיזאגט וויא ער גיהערט האט פון דען בעל מלחמה קארכעם אוב פון באדר דיא זיין תפוס גיוועזין עם היודי · דז זיא דען יודי העטן איס גיברעכגט דהייכו האבן אוס איין אייזן אין קאם גישלאגען אוב אין וואסיר גיווארפען אוב אונטער גידרוקט בין ער גיבליבן איז:

והעד האחרון כמ' לבי בן מוהר"ר מרדכי בזס"ל איך האב מאלבושים גיקענט דיא ער אן גיהאט האט וויא מן אין גיפונכן האט זענין המלבושים גיוועזין

גיוועזין

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

געוועזין דיא ער אן גיהאט האט איימר אין דר הויזה געוועזין איז · גם בלא השני של הפריץ זענין גנות ופרדסים באופן דז קיין בן אדם דר לו גיקענט האט דען איך בין הפען דא האב איין ווי״ע דא אויך ווייס איך דז אין ג׳ שנים קיין יהודי אין תפוס בכאן געוועזין · כל הנ״ל העידו העדים הנ״ל בפנינו זה עברו ימים רבים והתענו היום יום ד׳ כ״ה לחדש אייר הנ״ל פה כ״ים נאום ה״ק בנימין זאב בר מנחם זלה״ה ונאום יצחק בלא״א החסיד הה״ר מנחם זלה״ה ונאום משה בן הר״ר פרץ סג״ל ז״ל :

העד בא באחרונה כמ׳ יודא בר אברהם מכ״ש בין גיזעסין פר איין האלב יאר קומן איין בעל מלחמה האט מיר ערכהה אן גיזעהן האט מיך גיפרעגט פון וואנין איך בין האב גיזאגט מכ״ש פרעגט ער מיך האבט איר דען יונה גיקענט אמרתי איזה יונה השיב דער דיא יודין האט פר לעטין אמרתי איז איין הייכר פונגעל גיוועזין האט אבר זיין טייל גיקריגט · השיב הקארכים ואמר לי דז זיא אין האבן דר שלאגין מיט איין אייזכר שטאבבין אוב האבן אין איכם וואסיר גיווארפין דיא האבן גיזאגט זיא האבן אין דרום דר שלאגן דז ער זיא אן גיפירי האט דיא גזילה לו טאן כל הנ״ל העיד בפני חיים מנחם מן :

נשאלתי בענין העגונה הנ״ל מה משפטה · ותשובתי עיינתי בכל העדיות ולא מצאתי בכולם דבר ברור לסמוך עליו כ״א בעדותו של מהר״ר יקותיאל ניסן ועם היות שהאריכות בזה אך למותר · מ״מ ראיתי להאריך בקצת אולי יצא בדבריי איזה חידוש · הנה עדותו של כמר דוד אכולם איננו מעלה כלום כי עדות השומא שפיעא דאיננו כלום כי מלבד דקי״ל דשומא לאו סי׳ מובהק הוא ולא חלקו הפוסקים בין שומא במקום פלוני ובאבר פלוני לשאר שומא דעלמא אלא אפי׳ להרב מהר״ר דוד כהן ז״ל בתשובותיו דקי״ל דשומא באבר פלוני הוי כמו נקב באבר אות פלוני מ״מ הרי איננו מעיד כלל על השומא רק שהיה כתם לבן כתב כמו קעניות ונקודות בתוכו שהיה נראה לעין שהיה כאן שומא עם שערות ומי יוכל לסמוך על דמיונותיו · וכבר השו חז״ל ואמרו שומא עשוי להשתנות לאחר מיתה וכ״ש זו שהיכתה מאליה לגמרי ואין צורך להאריך בזה :

גם הכבלים שאלא ברגלו עם הסימנים שמסר לו הכהה שלא קי״ל סי׳ לאו דאורייתא לסמוך עליה באיסור א״א אע״ג דלא סייה׳ בכה״ג לשאלה וכמ״ש לקמן בע״ה מ״מ שפיעא דכה״ג לאו סימנים מובהקים הן שלא נמצא כן בכבלים אחרים דאפשר בכמה תפוסי׳ עושים לאה בכמילה מחוליא אחת כשלריכים לתופסם מיד · וכ״ש שהשבר שבהם לא הוי סי׳ כלל דשכיחי טובא ובזה כדחה ג״כ עדותו של כמר ליבל בר דניאל · וגם מה שהוסיף בעדותו שהיתה מכה בפניו גם חרין בראשו · דחב כמו סברית הכל דברים שאין בהם ממש אין כלוני להאריך · וכן מה שהעיד כ״מ יעקב בר אליקום שנפל היודי בתוך המים אע״ג דמים שיש להם סוף הן כיון שלא עמדו הגזלנים בכדי שתעלה נפשו · כי ודאי ברחו והלכו על נפשם הנה אין בעדותו כלום כי שמא עלה מן המים וחזר וברח לו דרך המבלל ואם באנו לסמוך על עדותו של כהר״ר שמעיה וכמר חיים בר מרדכי כהן ששמעו מגוי מסל״ת ששמע מפי הרוצחים יש לפקפק בעדותן טובא חדא שלא העיד הגוי שהרוצחים הגידו זאת לפ״ת והנה קצת פוסקים ס״ל דאין גוי מפי גוי כאמן אא״כ העיד שהגוי הגיד לו לי״ת כמ״ש הב״י בשם הר״ן וכן כה״ג אזלינן לחומרא בערוה החמורה · ועוד דאפי׳ לפי דברי המכשירים · הנה יש לפקפק בזה כיון שהרוצחים לא אמרו קברנוהו והנה נודע דהרמב״ם ס״ל דבכל שאין מזכיר שמו צריך וקברתיו וכדון דידן דומה ממש לנדון דידי שאמר יודי שילא עמי מה בעיכן וקברתיו כיון שלא הזכיר שמו · והיה בנדון דידן אמר יודי שישב עמו בתפיסה ולע״ם שמהרמא״י ז״ל כתב בש״ע ודוקא שאינו מזכיר שם המת ואינו מכירו משמע דתרתי בעינן · וכ״ד היו הגזלנים מכירים אותו שהיו שותפים בגזילה כנזכר בשאלה מ״מ תימא על הרב כי הרב״ז שני דעות אחדדי כי הרב המגיד ז״ל כתב לתרץ דברי הרמב״ם דלא הצריך הרמב״ם קברתיו אלא כשאינו מזכיר השם ולא הזכיר המגיד דבעינן איכו מכירו · ואע״ג דהרמב״ם כתב בנדון זה דבא ישראל וגוי מעמנו ובא הגוי והסל״ת כו׳ אע״ם שאין הגוי יודע את האיש והוא שיאמר וקברתיו משמע דאין מכירו מיירי מ״מ מאן לימא לן דדוקא אאיכו מכירו קאי שהרי לא כתב הרב אלא אע״פ שאינו מכירו משמע דמכירו ואינו מכירו חדא דינא אית להו · וכן הריב״ש בתשובה סי׳ שע״ז לא כתב אלא כשאין הגוי מזכירו בשם ולא הזכיר שאינו מכירו · הן אמת כי הר״ן ז״ל בתשובה חלק בין מכירו לשאינו מכירו · וכן התו״ס בכתבי׳ סי׳ רל״ג מ״מ כלע״ד כי חילוק אחר הוא שלא כדברי הה״מ והריב״ש וא״כ מי הגיד להרב הנ״ל להרכיב הדעות · ואם נעיין בהרב המגיד ובתשובת הר״ן נראה כי אפי׳ טעמייהו איכן שוין כי הה״מ כתב הטעם אחרי שבלא הזכרת השם די בכאן משא״כ בשאר מקומות · הצריכו שיאמר דבר ברור מעיתה וקבירה מבואר טעמו שלא רצו חכמים להקל שני קולות אחר שהקילו שלא הצריכו הזכרת שם לא רצו להקל בלא קברתיו · והר״ן כתב שיותר אדם בקי במכירו מבשאינו מכירו ועם זה לא שייך כלל כשלא הזכיר שמו ומכירו · וראיתי כי גם הב״י כתב כי הה״מ והר״ן שוין ולא ידעתי מנלן · ואין נראה לפרש דהא בהא תליא דאם אין הגוי מזכיר השם ודאי איכו מכירו · דז״א שהרי הרמב״ם כתב אע״פ שאין הגוי יודע את האיש אלמא דלאו הוא בהא תליא דאל״כ מאי אע״פ הרי ע״כ הכי הוא · אלא י״ל שאע״פ שהוא מכירו לא הזכיר שמו וכתן סימן אחר בהליכה שהלך עמו · ואפשר דהב״י ס״ל דשני החילוקים שוין אע״פ דקשיא עליה מנלן מ״מ הוא ז״ל השוום לחומרא דבכל אחד מהחילוקים צריך וקברתיו · אבל הרב הנ״ל דבעי תרווייהו יש לתמוה עליו כנ״ל :

יהיה איך שיהיה מ״מ כיון שהליסטים לא הזכירו שמו אע״פ שהיו מכירין מי הוא ואנו יודעים שעליו הם מגידים מי יקל ראשו נגד הש״ע והריב״ש שלא לחוש לדבריהם · ועוד יש ריעותא אחרת גדולה בעדות זה כיון שהלסטים היו מרודים ובסולי׳ לברוח א״כ אע״ם שאמרו שהרגוהו איכא למיחש שאמרו בדדמי דודאי לא כמדי עד דחזו דמת ודאי שמרודים היו בהללה נפשם וגרע טפי זה הרבה ממלחמה דאמרינן גבי אשה דאמרה בדדמי כיון דמלחמה גדר הי׳ ולא כמדא עד דחזיא וכן עיקר עלינו כ״ת שהולרכו לברוח והם עצמם אמרו שברחו · א״כ הם הבורים שמת כשנפל ואינו שמא מחמת עילוף נפל או עבדא לי״ה קמחוי כדאיתא בגמרא :

ואפי׳ למ״ד בגוי מסל״ת לא בעי וקברתי׳ במלחמה הכא בנדון זה ברור בעיכי כיון שאמרו שהיה בשעת בריחה גרע טפי משרי גבי אשה אם החזיקה היא מלחמה בעולם דאיבעיי׳ לן בגמרא אי מהימני׳ במגו ולא אמרה בדדמי ולפ״ה בע״כו עלינו בי״ת כיון שמעידה שברחה גרע טפי שהרי לא ראתה שפיר ואיכא למימר לאפרקי׳ לה ניחא אע״ג דבדדמי אין כאן שהרי היא החזיקה הדבר הי״ל בגוי עפ״י תומו אע״ג דאין אומר בדדמי מ״מ כיון שאומר שברח ולא ראה שפיר אמרי׳ שמא ניצול דמת שנפל וכן שהשליכוהו למים אין ראי׳ שמת דשמא עלה כמ״ש · וכן מה שהעיד היהשל ב״ע שהכשוה לתוך המים ב״ו ער גישליגען איז שזה הלשון משמע בלשון אשכנז שנשאר מת וילאה כשמתו אין להאמין לדבריהם כי אין הדעת סובלתו שבבהלה גדולה כזו שבורחים על נפשם ימתינו וידקדקו לכנשו עד שימות ולדרבה דומה שדבריהם אלו מגרעי׳ העדות דמשמע שלא מת במכת הברזל שהכוהו והוכרחו להשליך אותו למים ושמא עלה כיון שודאי לא המתינו וברחו :

גם על עדותו של יודא בר אברהם יש לפקפק הרבה דאפילו אם הבעל מלחמה לא היה א׳ מן הגזלנים שהיו עם הנאבד בתפיסה וא״כ מעיד זה הגוי עדות ברורה שהרגוהו · ואין בודקים אחריו איך ידע הדבר שמא שמע מפי הליסטים כאשר האריכתי בתשובה דאין מוליאין עדות גוי מחזקתו מסל״ת דלעם נבעל עדותו בחכם דאיכא למימר שעמד שפיר על הדבר ואחר שברחו הליסטים הוליאוהו מן המים והכירוהו וכיוצא בזה גם הזכיר הגוי שמו ומדבריו נראה שהיה מכירו שהרי שאל את היהודי הסיית מכיר זה היונה ומדקאמר זה היונה משמע שהוא ידע ואמר בו סימן שרימה את אחיו היהודים ומסרם ביד ליסטים ואע״פ״י שיש לפקפק דמאן לימא לן שמא היה יונה אחר ג״כ שעשה מעשה כזה · ואף אם ידוע שבמדינה זו לא היה כ״א זה · שמא במדינה אחרת נתגלגל ג״כ מעשה כזה · והיינו לריכים להאריך בדין הוחזקו שני יוסף בן שמעון ואכ״מ · כי הדבר דחוי ממילא : כיון ששאלו הגוי מאיזה מקום אתה ואמר לו מניקל שבורג · ושאלו הסיית מכיר זה היונה כראה ברור ששאלו · כיון שאתה מכ״ש המכיר אתה יונה משם · וא״כ כיון שבכ״ש אין יונה אחר כ״א זה״זה נקרא מכירו כמו שהוכחתי בתשובה · מדברי ת״ה בסי׳ שפי׳ דברי הרמב״ם בעי וקברתיו באיכו מכירו · וכתב דגם מתשובת מהר״ם מוכח דלא בעי וקברתיו במכירו · ותשובת מוהר״ם היא התשובה הארוכה בתשובת מיימון שמתחלת חזרנו על כל לדדים כו׳ כמו שנזכר שם בת״ה ובתשובה ההיא לא הזכיר הגוי שמו · כ״א היודי מעיר פלוני · וא״כ מוכח דכה״ג הוי כמכירו · וא״כ מכל אלו הלדדים היה די בעדות זה״אך יש לפקפק כיון שהגוי לא שאלו ׳כ״א אם הוא מכיר את היונה שבגד באחיו ומסרם לליסטים ומי יודע מה היתה כוונת הגוי להגיד על אותו יונה · והיהודי השיבו כי כגמול ידיו הושב לו · והשיג חלקו ואז הגיד הגוי כי נהרג · א״כ הגוי לא התחיל לספר ההריגה כ״א היודי כי הגוי לא התחיל כלום · רק סיפר מרשעו · ומעשה הרע שעשה ומי יודע מה היה בלבו ובכל דוכתי לא ראיתי דמקרי התחלה אא״כ הגוי מתחיל ענין השאוכותו או בפת כגון כיון דמזותכהו בכ״א או כיולא בזה אבל אם הגוי שואל מכירו אתה מי יודע מה היתה כוונתו להגיד אלא שאחרי שסיפר היודי ממיתתו סיפר גם הוא · ואעפ״י שהיודי לא סיפר כלום שנהרג רק אמר שהשיג חלקו ואולי כוונתו שהיה תפוס וברח ולא נודע מקומו אין מ״מ אפשר ששמע הגוי שהגיד היודי שנענש יונה בדה גם הוא מלבו עכשו כיון שלא הגיד לי״ת דבר זה אלא ע״פ דברי היודי ויש להאריך בראיות בזה אלא שאין הפנאי מספיק והדעת מכרעת כן שאינו זה לי״ת · ולבי אומר לי כי העד השמיע קלת מעדותו כיון שהוא סיפר אל הגוי שנענש יונה א״כ מה הגיד לו הגוי איך הרגוהו ולמא גם היודי יודע כיון שהוא אומר שקבל ענשו ע״כ היתה השאלה שם למה המיתוהו · ואיך המיתוהו כי לא זו הדרך כלל כשזה מגיד לחבירו שהומת פלוני שמשיב לו חבירו איך הומת כיון שזה מספר לו ודאי יודע מה נעשה בו · וא״כ מה חידש השני בדבריו ע״כ לריך להיות שהיתה שאלה בכת״ים וא״כ אפי׳ אם היה הדבר שקול מי יודע להכריע בערוה החמורה כ״א אין כאן מסל״ת אין כאן עדות כלל וכמ״ש הריב״ש ז״ל קרוב לדברים אלה ע״ש :

ועתה יודע לי שהעד האחרון שמע מפי הבעל מלחמה הכה הבעל מלחמה שמע הדבר מפי הליסטים והוא הקרכי״ע המוזכר בעדותו וא״כ אזלא עדותו וכדחה כמ״ש לעיל ועוד יש ריעותא בהגדת הלסטים שדבריהם סותרים זא״ז דבעדותו של יעקב בר אליקום משמע שהגידו שלא הרגוהו אלא שנפל מעלמו למים והיו יכולין להצילו אלא שהניחוהו :

אבל מעדותו של ניסן מהר״ר יקותיאל יש בו די להתיר במה שהעיד שהוא מכיר הכבלים משמע בע״ע הגם כי הרב מוהר״ם פדואה ז״ל היה הולך להחמיר בעדות כזה שהעיד סתם שראה אותו במלבושיו דשמא כוונתם שהכירם בלבע שלהם ולא בהכרה שבם הי״ל שמא הכירם בסימנים הנ״ל שכתבנו שאין בהם ממש · מ״מ נראה כיון שבגניבות העדות פירשו הב״ל בעדותו

בעדותו של כמ' דוד קימחי הכבלים ובעדותו של מהרי"י כתבו קצת משמע
משמע דבפ"ע קאמר · ועוד מדנקט הסידור פירוש דבריו שיש לו בו סימנים
מובהקים משמע שבשאר דברים בפ"ע קאמר וא"כ ע"ז יש לסמוך היטב
דודאי דלשאלה כזו אין אדם בעולם שיאמר שהשאיל לו כבלים לרגליו · מ"מ
טוב הדבר להזהר ולברר עדותו של מהרי"י לצאת מידי ספק :

גם בענין מלבושיו הנה כי אין ראיה לת"ד דחיישי' לשאלה ולעמ"י שהרב
מהר"ם פדואה ז"ל כ' שאם נפל למים באותן המלבושים והועלה אח"כ אדם
במלבושי' כאלו אין לחוש שוב לשאלה שהרי ראינו שנפל למים באותן המלבושים
הנה דבריו תמוהין כיון דחששת מים שאין להם סוף הוא שמא יצא במקו' אחר א"כ לעמ"י
שראוהו שנטבע בבגדיו אלו מ"מ שמא עלה במקו' אחר והוא השאיל בגדיו לאחר
ונטבע השני ואפשר דהמ"ל הרב כיון שמעיד הגוי שתוך שני ימים מן הטביעה
ראה אדם כזה כנזכר הם · רחוק הוא שעלה במקום אחר ופשט בגדיו
והשאילם לאחר ונטבע השני ומ"מ רחוק הוא דכמה רחוקי' גדולים יותר חששו
הפוסקים וביחוד במים שאין להם סוף · וכבר כתב בעל ח"מ ז"ל דלא סמכי'
בעדות אשה אטומאה · הנה כי דברים אין מוכרחים כ"כ וכבר השבתי עליהם
בתשובה · ואף כי היה כוונתו בן הנה בנ"ד שמצאוהו אחר ימים רבים אולא
לא היה קבלה ועוד שלא העיד מהרי"י שראוהו קודם הטביעה אלא בהפיכה
ראוהו יושבין ושמא בא אדם אחר והשאיל לו כליו או החליף עמו שלא
יכירוהו כשיברח א"כ מדברי הרב זה היה אפשר לדחות מ"מ כבר הארכתי
בכמה תשובות בראיות גדולות דלשאלה כזו לא חיישי' שיפשוט כל בגדיו ויעמוד
ערום ומה גם בבית האסורים דמבואר בגמרא דדבר שאין דרכו להשאיל
לא חיישי' לשאלה : גם שליפי' רחוקים הם מאוד כי מי הוא שיופשטי'
שישים אשה נפשו תחת נפשו · ואולי יכירו בגדי הבורח אללו או ידמה להם
שהוא הוא הבורח וביחוד שהיינו מוכרחים לומר שהחליף עם אחר והאחר
היה לו כבלים ברגליו או הושמו אח"כ ברגליו ובא למעבר ובא ונפל למים
ולא כיפה למרייהו דלימא הכי · ומ"מ נמי נוכל לומר בכבלי' שברגליו
דכיום שמא הוא עלה מן המים וברח והתיר הכבלים מעל רגליו ובאו ליד
גוי א' והוא נתן כבלים אלו ברגלו של יהודי אחר שנפל · דא"כ היינו מוכרחים
לומר כמה דברים : דע"כ כשכתבו הכבלים ברגליו כתבו ג"כ שלשלת ביניהם
דאלו כבלים לבדם אין עדין ברגלים כלום · אלא מפילים שלשלת ביניהם
וא"כ צבר שיודו זה ג"כ השלשלת ובא למעבר והוכה ונפל למים ופשיטא
דדברים כאלו מרחקן איגרי ואסור לעגן אשה בסברות זרות כאלו · והדבר
רחוק הרבה יותר מן הדברים שכתב מהרי"ק ז"ל בשורש קפ"ד דלא חיישי'
דאיתרמי שניהם שוים בכמה דברים עאכ"ו בדברים שאינם תלויים כ"כ שנאמר
שזה השאיל לאחר כל בגדיו והשואל נתפס והושמו כבלים אלו ברגליו וגם
כזה עבר השלשלת ובא למעבר של המשאיל והוכה כמותו ונפל למים כמותו
ישתקע הדבר ולא יאמר :

והנה קודם שגמרתי התשובה בא מהרי"י והגיד כי הכיר הברזל בפ"ע גם
יש לצרף הוכחות גדולות שהיינו מוכרחי' לומר דוחקי' גדולים כי
אף אם לא שומת יוכח זה מ"מ הוכה בברזל ע"פ עדות הליסטים : עוד הוגד לי
כי המים הם בעמק עמוק מאוד תחת המעבר וא"א לצאת משם בעולם
מן המעבר · ומצד האחר הוא מקיף גנות ופרדסי' ואי אפשר לבא לשם
אם לא שעולים על החומה שהוא כמוכה מבפנים וגבוה מאוד מבחוץ ושם
יש קרקע חלקה קצת תחת החומה סמוך לעמק והעמק עמוק מאוד ובתחתיתו
יש מים מלא גמי עמוק ג"כ מאוד והנה הלסטי' יצאו דרך חלון למעבר ועלו
על החומה לפי דבריהם ורצה הנאבד לקפוץ מעל החומה ואז הכוהו בברזל
של ברזל מאחוריו על ראשו ונפל מן החומה והם ירדו מן החומה למעבר
ומשם הלכו וירדו על הקרקע חלקה · והשליכוהו למים וברחו והגידו כי
הביאו מן הקרקע חלקה הסולם על גשר א' שהכינם למעבר ודרך הסולם
באו לגשר וברחו · וא"כ היינו מוכרחים לומר כי אחרי ההכאה קם מנפשו
מן המים והרוכי' צריך למקומו הראשון כי א"א לצאת לצד אחר על הקרקע
חלקה ע"פ עדותו גם המים הם בעומק וא"כ מוכרח לומר כי הרוכי' צריך
ועלה ונזדמן לו סולם ויצאו דרך המעבר או נזדמן גשר ויצאו דרך הגשר
וא"כ פגע באדם א' שהיה לו ג"כ ברזלי' ברגלי' והשאיל לו כל בגדיו
והאחר בא לו למעבר בשחר או בא על הקרקע חלקה דרך הגשר והוכה
ג"כ בברזל הזה שהוא מכוון לשיעור הזה או ברזל אחר כמוהו ונפל ג"כ
למים והכל בחשאי כי אין רואה ואין יודע במעבר כי אחרי שמצאו ההרוג
שם כולם ידעו מזה ואין מקיף לומר כלום מזה ודאי כל המעגן אשה בסברות
כאלו אין רוח המקום נוחה הימנו ולא שיערוהו חז"ל לכן אומר בעת כי
האשה לא צריכה לאכסוני ובצירוף שיסכים עמי עוד א' מבעלי הוראה המפורסמים
ואם לאו לדברי בטלים : נאום החותם יהושע בן לא"א מהר"ר יוסף זלה"ה
חונה פ"ק קראקא יע"א חותם יום א' לסדר בא אל פרעה תנ"ל :

תשובה כג (תשובה זו מהגאון מו' אברהם ז"ל אבד"ק בריסק)

במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא איש א' ששמו מנחם
בר שלמה מק"ק אוסטרא והעיד בפנינו בתי"ע באלי"ע וז"ל
נאכון אשכנז איך בין גיריטין בשליחות משלש ארצות עם אז כון בערך
ארבעה שנים לו זוכין לייט דיא אויסן זיין פון אירי ווייבר וויא איך בריב
האב ממנהיגי ג' ארצות דאס איך משולח לארויף בין דא האט מיך ביגעגינט
איינער דיא זיע"א אשכנז א' יהודי ממענץ אז גיפארין מיט בתולות וכסים
איך האב אין אים גיקענט ער האט גיזאגט ער הייסט משה בר לדוק אזוי
האט ער מיך גיפרעגט וויא איך פון רייט האב איך אין גיזאגט בעסק הנ"ל
האט ער גיזאגט ווייל דיא רייט בעסקי' אלו · וויל איך דיר ג"כ וואס

ספר
זאגען עס איז מיט אייך איין דיא סברותם גיוואנדרט פאלק א' ער הי'
ר' מרדכי בהר"ר יצחק ער איז אבר גיהרגט גיווארין דהיינו סמוך לביה"כ
האבין מיר גיטראפין על היל של בכ"ר האט מן אונז כל אשר לנו אוועק
גינומען זענין פיל פון אונז דר טרונקן גיווארדן זענן זעלב זעקסטע איבר
גיבליבען האט מן דעם פאלק הנ"ל גישלאגין עד למיתה ער האט קאם
קענן ריידען · דא האב איך איהם גיפרעגט ווילסטו פארט מיט אונז האט
ער קאם קענן רידן דא האב איך אים גיפרעגט קאנסטו מיט אינז אין
דער שטאט האט ער גישפראכין הין מיר דיא כמה זיא ווען באלד אויס
גיין האב איך אין גיפרעגט פון וואנין ביסטו האסטו ווייב אין קונדר בפולין
האט ער גישפראכען איך האב קיין קונד איין ווייב האב איך בין בירמיג
ממליא"ב סמוך ללבומלה מיין ווייב הייסט ליבל בת מאיר מוסקי האב איך
גיפרעגט האסטו ברודער האט ער גיזאגט ארבע אחין א' בשמו שמואל פון
מאסט דר אנדר יקותיאל מקרילוב אין שני אחים בק"ק מליא"ב א' משה
ואחד אהרן האב איך גיזאגט בי"ז דיא כמה איז אים אויס גיגנגין דר נאך
בין איך גילאפין לק"ק בינג האב אים לאזין פירין טוטיר הייט אין דר שטאט
דא האט מן אים ביגראבין דא האב איך אלם מספר גיוועזין פר דען
קהל כל הנ"ל בבינג דאס האט מיר האשכנז גיזאגט איבער דיא זיבה דא
האב איך פון אים גינומען איין העתק בקילור פון וועגין הסימני' זאל
וויסין לו זאגען איך האב כיט אלם מעתיק גיוועזין כאר בקילור · פון וועגין
דיא סימנים וז"ל ההעתק : אמת הדבר דס איך בין גיווארדט מיט איין
פאלק דר האט גיהייסין ר' מרדכי בהר"ר יצחק איך בין בערך מיט אין
גיווארדט אז ארבעי' פרסאות דא האבן מיר גיטראפין דס גולעניר פון
באכייר דא האט מן אונז כל אשר לנו אוועק גינומען אין זייכען פיל פון
אונס דר טרונקען מיר זייכען בהם מעהר כמעט גיווארען אויס איבור סברותם
זעלב זעקסטע דז ווייס איך וואל דז מן דעם ר' מרדכי האט זייער גלאגין
עד למיתה ער האט קאם קענין ריידען דא האב איך אים גיפרעגט פון
וואנין זייט איהר האט ער מיר אלם גיזאגט וויא זיין פלוניה הייסט ליבל בת
מאיר מוויסאקי אין ארבעה אחים א' בשמו שמואל ממאסט דער אנדער
יקותיאל מקרילוב אין שני אחים בק"ק מליאב א' משה וא' אהרן אי"כ ער
איז גיוועזין איין מיטעל מעסיג מאן איין שווארץ דיקר מאן איין שווארץ
חתימת זקן גיהאט אבר איז ער לי קבר ישראל גיקומען בק"ק בינג מן האט
אים טוטיר הייט גיפירט מיר האבן דס אלם דעס קהל לי בינג גיזאגט :
ממני משה בר לדוק ז"ל מק"ק מיענץ ממדינת אשכנז : אין איין ברייטס כאז
גיזאגט עכ"ל ההעתק :

גם באנו להודיע שהעד כמר מנחם הנ"ל לא רצה לילך אל הב"ד להעיד
עדות זה עד שהאלופים המנהיגים יצ"ו נתנו לו חמשה זהו' גם
הוכרחו להשביע אותו בשם שהאשה הנ"ל תהא מותרת להנשא ע"פ עדות
הגאונים יצ"ו אזי יתנו לו איזה מתנה הגונה ומה שהעיד לפנינו הוא
הנ"ל ומה שנעשה לפנינו כתבנו וחתמנו לראי' היום יום ה' ד' כסליו
השל"ע לפ"ק פ"ק בריסק יצ"ו · נאום כה בן לא"א משה מושל זללה"ה :
ונאום אברהם בן לאדוני אבי הרר יקותיאל זלמן הן · ונאום הק' יעקב
טוב בן לא"א מו' הגאון הגדול מו"ה אפרים זלמן טוב זללה"ה :

משפט האשה הזאת מ' ליבל לכאורה היה נראה שלא להתירה ע"פ
עדות זה כאותה שהביאו בפ"ג דבכורות הנוטל שכר להעיד עדותו
בטלה · והלא לקח חמשה זהובים וגם הוכרחו להבטיחו עוד על
מתנה הגונה להבא והו"ל כנוגע בעדות וכבר ראיתי לאבא מורי ז"ל
שפסק כן בפי' ל"ח בתשובה משאת בנימן דעדותו בטלה וכן משמע כמי מתשובת
מורי מהרר מאיר מלובלין סי' כ"ו אמנם אני לא כן עמדי לענ"ד דקדקתי
ולא מיגנא כיפא אבי הדי' יגעתי ומצאתי ביאור משנתינו דקאמרה דעדותו
בטלה אינו אלא מדרבנן וכיון דאינו אלא מדרבנן הא קי"ל בשפ"ק דר"ה אמ'
רב אשי זאת אומרת גזלן דרבנן כשרים לעדות אשה · זאת אשר מצאתי
והבאתי הדברים לפני הרבנים הגאונים שבמדינה ביר"ד לובלין של"ש לפ"ק
והארכתי בקונטרים ויצאו שלשה בראש הקרואים והסכימו בהסכמה אחת
להתירה · הלא המה · הגאון מוהר"ר משה כ' מענדלים אבד"ק פוזנא
והגאון הגדול מוהר"ר יו"ט ליפמן בעל תויו"ט והגאון מוהר' מאיר אבד"ק לבוב
יצ"ו וכך הותרה האשה · אח"כ בא העד הזה לגבולינו וזכרתי שהיה לרואה
למלאת לשמוע מפיו עדותו שני' כדי לצאת כל הדעות כאשר עיניכם
תחזינה בעדותו :

במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא היום יום א' ב' מרחשון
ת"ו צ"ת לפ"ק · כמ' מנחם המכונה מענדיל בר שלמה מק"ק
אוסטרהא שלשה פרסאות מק"ק אוסטרהא הוא העד העיד עדותו בב"ד
פ"ק ברוסק ביום ה' ד' כסליו השל"ע"ל · והיום כאשר בא לפנינו נזקקנו
אליו ואמרנו אליו הנה העדות שהגדת ברוסיא יש בו מקום לפקפק מחמת
החמשה זהובים מה שנתנו לך ועוד מחמת המתנה שנדרו לך המנהיגים
כמבואר בב"ד שהוגבה כבר ועכשיו הנה החמשה זהובים מה שלקחת נתון
לך במתנה גמורה בין אם תעיד בין אי לא תעיד ומחמת המתנה שנדרו
לך המנהיגים הנה דבר האב"ד יצ"ו בשבילך ואין בדעתם כלל ליתן מאומה
ואת אשר נדרו לך הי' מן השפה ולחוץ מה שמנעת להגיד עדותך גם אנחנו
מודים לך באמת ובבירור שאפי' אם תרצה לתבוע המנהיגים לדין לא תזכה
עליהם כלום · וע"פ הדברים אלו מבקשים ממך שתעיד עדותך שנית ותשים
דעתך מן המתנה הנ"ל כי לא יתנו לך מאומה וגם אנו מאיימי' עליך
שתעיד עדותך שנית ככל אשר ידוע לך ואל תתן לבך לעדות ראשונה
כלל רק תעיד מה שידוע לך בבירור ועפ"י זה הגיד כמ' מנחם הנ"ל וז"ל
בל"א

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ב לי"א · איך בין גיקומען אין לאנד פון פיהם ביא דער זייטא אין דער גרעניץ עין אשכנז אזוי האב איך בעגעגנט אין פעלד איין איש זקן דר האט גיפירט נשים ובתולות קיין פראג נו · האבן זיא מיר מספר גיוועזן דאס דער איש זקן האט גישלאפן אויף דעם לעגיר של באניר זענין פיל פון זיא אוס גיקומען האט ער מיך גיפרעגט וויא הין איך פאר וואס מיין פאן אין ושבתי דאס בין מתעסק משלם אבלות בעסק עגונות אזוי האט מיר דר זקן גיזאגט ושמו משה בר לוד מק"ק מענץ וויא איין פאלק איז גישלאגן גיווארדן מן חיל של באניר אין זייער גישלאגען גיווארדן האט ניט קענין מיט איהם ווייטר גין האט דר זקן גירעט אין גיפרעגט וויא האט איר פאר ווערט איר מיט אונס קענין ווייטר פארט והשיב אין ניט מיגליך איך בעט אייך דאס איך זאל קומין לקבר ישראל האט דר זקן גירעט נוס גישלאגנין פון וואגין זיין איסר האט איר ווייב אין קונדר איך גיא אין פולין והשיב קיין קונד האב איך ניט · איין ווייב האב איך מיין נאמן איז מרדכי בהר"ר יצחק ממעליזב סמוך ללובומלא ברודר האב איך מיין ווייב הייסט לירל בת מאיר מוויסאקי סמוך לבריסק דאס האט זיך אלס משה בר לוד אויף גישריבען מפיו אונ איך האב עס ווייטר מעתיק גיוועזן אוים זיין כתב אות באות אז איך פר עדות גיזאגט האב פר דעם ערשטין ב"ד · אויך האט משה בר לוד גיזאגט דס ער האט זיין ניזינד ביא איהם זילן אין ער זעלברט איז גנגין מודיע זיין לק"ק בינג דארט איז ער לקבורה גיקומען עכ"ל · בעונש הנ"ל באלק עוש"ב הוגבה ביום הנ"ל :

נאום לבי הירש לוי : ונאום יוסף בן א"א ר' פסח מלייסניק :

ונאום אליעזר ספרא דמתא בריסק דליטא : **ושוב** העיד היקר כמ' יודא ליב בהר' יושע נפתלי מק"ק ווילנא בעונש הה"ס ובת"ע וז"ל בל"א יוס"ב דאספקד שנת תי"ו אל"ף לפ"ק בין איך גיוועזן נו עמדעם אין פרוזין לאנד מיט מיין בעל הבית פון פרנקפורט ושמו יעקב זיתלס אחיו של ליזר זיתלס מק"ק פרנקפורט דר האט עוקר דירה גיוועזן אין פולין אריין אין אין ווידר אהיין אריום גילויגנן האט ער נו מיר גירעט איך מיין איך וויל פר דיסנען מאה זהובים אין פולנין איז מיר פר היסן גיווארדן מאה זהובים ווען איך וועל ברענגין איין עדות דס איין בעל הבית איז נהרג גיווארדן לווישן בינג אין מענץ דר בעל הבית איז איין מלמד גיוועזן בבית זכוויל האז בק"ק פרנקפורט נו פראנקפורט האט ער גיהאט איין ווייב גינומען דר איז גיפארען קיין בינג אין איז דארטין איין מלמד גיוועזן האט מן איהם גיאזט הוילען קיין מענץ אויף איין משפט פון וועגין נתינת הלבן וויא ער איז נאך בינג גילוגען אונטר וועגין מיט איין שליח זיין בעלי מלחמות איבר זיא קומען אין האבן דעם יודי הורג גיוועזן דורך איין שוס · דר נאך האט מן גיוואר ווארדען אז ער נאך איין ווייב האט אין פולין האט מן גירעט שם רשעים ירקב יעקב האט נו מיר גירעט איך וויס וואל פון דיא הריגה איך האב איהם גיפרעגט וויא ווייסטו פון דר הריגה והשיב איך וויס וואל פון דיא הריגה מיך דורך ר' ליב אלזולם מק"ק ווירמייז דינט מיך ער האט מיר מספר גיוועזן וויא דיא הריגה איז גיוועזן זיין ברודר ר' זעקיל פון ווירמיז איז נו בינק גיוועזן ער האט איהם גיזאגט · עכ"ל הוגבה בפנינו ב"ד היום יום ב' י"ב תשרי תנ"ל : נאום הלעיר שמעון בלא"א אימו מו' משה הלוי זלה"ה : נאום משה בלא"א כהר"ר דוד זל"ל אשכנזי :

והא לך עדות כמ' יעקב זיתלס הנ"ל בעצמו :

במותב תלתא ב' דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא כמר יעקב בר יצחק זיתל מק"ק פ"פ והגיד בת"ע בל"א וז"ל אייכר האט גיהייסן נו פ"פ ר' מרדכי ער איז גיוועזן ממדינת פולין איז איין מלמד גיוועזן בבית כ"מ זכוויל האז כמר שמה נשים האט גיזאגט ער וועל איין אלמן בכן ער האט איין ווייב גינומען זכוויל האט איהם קנס גישלאגין אין האט חתונה אויך גימאכט דער נאך האבין איהם ק"ק בינג אויף גינומען פ"ר איין רב איסור והיתר פסקין ביז דס זיא האבן זעלין איין רעכטין רב אויף נעמין איז גיוועזן בשעת רעש מיזוס של מלחמה בעת השיא האבין ק"ק מענץ איין לאנק גיהאט אונטר אנדר אזוי האבין זיא גישיקט נאך ר' מרדכי הנ"ל איז ער ביא זיא גיוועזן נו ריק ווענס האט ער זיך גידינקט גוי איין שליח אונטר וועגין זינן איבר זיא קומאן רוכבים האבין זיא בינזלה וויא דיא רוכבים זענין פון זיא אוועק גירייטן האט ער זיא גידריט האט גיזאגט ער וויל זיא גיפינדן דרוס בכן האבן זיך ווידער אים גיקערט אין האבין דעם ר' מרדכי הנ"ל דר שאסין מיט דר ביקס אין דר שליח איז גיקומען קיין מענץ אין האט דיא שמועה גיזאגט האבין אנשי מענץ שלוחים אוים גישיקט אין האבין איהם גיבראכט קיין מענץ אין האבין איין גיברענגט לקבורה נו מענץ · איין תלמיד ז"ל איז נהרג לאנג גיווארדן בשעת הגירוש ניט ווייט פון מיינס תלמיד האט מן דעם ר' מרדכי הנ"ל גילינגט דא האבן מיר גיזאגט דיא קברנים דק"ק מענץ דיא שמועה פון דר הריגה הנ"ל של ר' מרדכי הנ"ל איז נו דעם אהל גישריבען גיווארדן פון מענץ לק"ק פ"פ דער בריב איז אין דר הלכה גיקומען לוס ערשטען ליד ר' הירשל ענגמלינר איז איין ממונה גיוועזן · כל הנ"ל הוגבה היום יום ד' ז' אייר תנ"ל פ"ק בריסק :

נאום שמואל בלא"א מוה' אהרן זלה"ה · ונאום שמעון ניק וואלף בן אלחנן מוה' משה הלוי זלה"ה : ונאום מרדכי בלא"א הר"ר יעקב שלים אשכנזי :

במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא מרת רחל אלמנת כמר עובדיה בן ז"ל והגידה בת"ע בלשו"ע וז"ל בל"א · איך בין גיוועזן אין קרעטשמא לווישן אמליאזב אין לווישן לובומלא איבר שבת אין גישטאנדן האט מיך גיפרעגט איין בעש"ב אויס דר הגלילה הנ"ל איז ניט ביא אייך נו בריסק איין אלמנה הי' האב איך גינטפערט עס זאל קיין מער זיין איינס איז דא הייסט לירל בת מאיר איך האב אבר עפים גיהערט דז וואס עדות גישאלין איז או זאל מותר ווערדין · איך קאן ניט לויטר גידענקין וויא איך בין מיט דעם בעש"ב נו רייד קומען וועגין דער לירל וויא לאנג זיא זיצט אן מאן נייערט דאס ווייס איך דאס איך האב גירעט מיט נשים בענך אין דער בעש"ב האט גירעט עס איז פ"ו נשים בענך איך ווייס ניט אויב איך האב פאר אנגיהויבען אדער ער אין דער בעש"ב האט גירעט דיא רעבלין היכלל ווערט מיך קענין אונד ר' בינם דען איך בין ביא זייא איין גישטאלדען ער האט מיר יא גיזאגט ווען קאן אבער לויטאגידענקין נאז זיא נו מיר קומען טוט איין מלוה איך גיהער איר חלילה נו גנבין ניט אייך רעט איר נאז זיא נו מיר קומען היינט דר בעש"ב אן וואס וואלט איר מיר זיא נו קענין גנבין איך בין איר משודך אין האט מיר היבל גיזאגט דר בעש"ב פון איר ענין אלס הורש פון דיא הריגה דער לירלס מאן נייהרט איך האב אלס פר גענסין אבר דז וויס איך נויטר וויא דר בעש"ב הנ"ל האט גזאגט איך האב איר אלע אוים גירוכט איך הייס אהרן נאז זיא נו מיר קומען איך וויל איר חלילה גנבין אין דער בעש"ב הנ"ל איז איין גוטר מאן מען קאן גירעכנן דער קענין איינס אויב ער ניט איז עכ"ל · היום יום ב' ז"ך אלול התנע"ל הוגבה בפ"קק בריסק דליטא :

נאום ברוך שמש דקק בריסק דליטא : ונאום גרשון בא"א מוה"ה שמואל זללה"ה :

ונאום אליעזר ספרא דמתא בריסק דליטא :

ובאשר שלחנו מכאן שם לב"ד דק"ק לובומלא יצ"ו בשביל האלילה הנשים כ"ע אהרן הנ"ל את האשה הנזכרת ואת דברים ואמר שמעולם לא דיבר אל האשה הנ"ל כלום ולא ידע מאומה מאיתא אפי' :

במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא הר"ר חיים בכמ"ר דוד והגיד בת"ע ע"פ החרם · וז"ל בל"א נו פראנקפורט האב איך מיך גיזעהן מיט ר' וואלף מעגלילס מפראג זוא האט ער מיר גיזאגט ער איז גיוועזן בק"ק לבוב איז פיזא אשת ר' פנחס אויך דארט גיוועזן האט זיא מיך גיבעטין איך זאל מוקר ודורש נאך איהם הייסט ר' מרדכי האט איין ווייב היסט לירל דינט ביא מיר אוב איך זאלט קענין גיוואר ווערין פון איהם אייגנטר בט אודר איין עדות זאל איך האבין פר מיין טרחא מאה זהובים בכן בין איך קומן קיין פראנקפורט איז ר' מרדכי הנ"ל קען מענץ גראד בגבין דער נאך בין אוך אוועק גיפארין · אח"כ האב איך גיהערט דאס ר' מרדכי הנ"ל איז ווידר היין קומען האב אין ווידר ניט גיפנדען אין האב גיהערט דארט אז ר' מרדכי איז נהרג גיווארדען לווישן בינג אין מענץ ע"כ האט מיר גיזאגט וואלף הנ"ל :

שוב הוסיף הר"ר חיים הנ"ל בעדותו והעיד וז"ל איך האב אויך גיהערט נו פ"פ קול פשוט דז ר' מרדכי הנ"ל איז נהרג גיווארן אוך בין גנגין לוס אב"ד מהר"ר שעפטיל סג"ל ער האט איין ב"ד גיזעט פון מענץ אוב האט עס פר לאנג דא האב איך אוהם גיפרעגט וויא ער מיינט אויב די"ן עגונה שהתו וואס איז נו פרנקפורט מותר ע"פ ב"ד הנ"ל והשיב לי מן האט גימושט לעגין דרויף איז ניט גנץ קלאהר גיוועזן אבער איינער הייסט מהר"ר חיים שמואל איז איין גרושער למדן דער האט גיזאגט דאס ב"ד איז ניט גיוועזן דא ווער יא מותר גיוועזן נייארט דער רב דעם דרוש אזוי פון עולם וועגין זאל ניט איין תערומת האבין אויף איהם דז ער האט דז ב"ד פר לאנין אין כדברים האלה איך האב גיהערט פון פיהל לומדים דז זיא ווער יא מותר גיוועזן ע"פ הב"ד :

ושוב העיד וז"ל דז איך האב גיזעהן דיין ווייב נו פרנקפורט אין זיין קונד הייסט יצחק נאך זיכה פאטער דז האב איך גיזעהן נאך דעם ב"ד של הריגה וגם ספרה לי אשתו וויא קודם דז האט זיא גיוואלט דעם מיתון טאן מיט ר' מרדכי הנ"ל האט מן גיזאגט וויא ער האט איין ווייב און פולין דא האב איך דען שידוך ניט גיוואלט מאכן איז איינר קומען אויס פולען האט גזאגט זיא זיין ווייב ווער גשטארבען בשעת גזירה אין נאך דער חתונה האב איך גיוואר גיווארן זיא זיין ווייב לעבט כך סיפרה לי האשה הנ"ל .

ע"כ הוגבה ביום א' ד' חשרי ת"נ לפ"ק :

היום יום א' ב' חשון תנ"ל כתייצבנו לכתוב כאן עדות א' מת שהעיד לפנינו איש אחד נאמן מוחזק לאיש ישר בכשרות ונודע שמו בכל מדינת אשכנז בשם הר"ר זלמן רופא מעיר וויסין ומפני המלחמות עקר דירתו ונתיישב בק"ק קאבלין ואותו כתב עדות כתבנו על ספר אך שכאבד ולכן עם שים בזכרוני אותו כתבנו ה"וס על ספר הנית והא לך עדותו אייכר האט גיהייסן ר' מרדכי ער איז גיוועזן איין פאלק ער האט גיזאגט אלי דיא סימנים אלא שלא הי' מובהקים דר ר' מרדכי האט גיבראכט קען קאבלינץ אשת שר הצבא שהי' נקרא דר ליידן אמט וויא זיין גוי' איז גוועזן בעיר מי"ן אשר בנרפת דא האט ר' מרדכי הנ"ל דיא גוי' הנ"ל דורך דעם חיל של הקיסר דורך גבראכט איז איין גרוס חידוש בעיני כל העולם וויא ער דאס האט פארט גיבראכט דר ליידן אמט ווייא הנ"ל האט איהם איין גרושע מתנה גינעבין פר זיין שכירות דעם בין איך איין מאל קומן אין שול אריין איז איין גרוים גיזעמיל גיוועזן איין פיל פרעמדי לייט זיין קומן נו פארין זיין גיוועזן אויס גליל של מי"ן · דיא האבן גיזאגט דער מרדכי דער דעם דאס האט דיא גוי' גיבראכט איז נהרג גיווארדן עכ"ל :

שוב העיד הנעלה הר"ר יצחק בר אברהם אשכנז מק"ק ביילא דז איז מיר ידוע דז דר מרדכי דער דא האט דורך גיבראכט דען ליידן אמט וויים גוי' פון מענץ קיין קאבלענץ איז איין חידוש גוועזן וויא ער האט זיא פארט גבראכט ער האט אוהם גישענקט מאה אדומים דר ר' מרדכי איז גיוועזן בבית זכוויל האז דר ר' מרדכי האט איין ווייב דארט גינומען אוב

האט

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

האט גיווהנט מיט זיין ווייב ביי״א דעם אונטר חזן מאיר פוקס זיין מו״מ של ר׳ מרדכי הנ״ל איז געוועזן איין מחלקה דענמאל דר דא האנדלט מיט זעלבר בכן איז דיא שמועה קומען קיין פ״פ וויא דר מרדכי הנ״ל דר דא האט דורך גיבראכט דיא גוי׳ הנ״ל איז נהרג געווארדן דאס איז פשוט געוועזן בפי כל דז ער איז נהרג געווארדן אוך זכויל האז ובבית חתנו ר׳ חיים כ״ץ האבן זיא גירעט בנוך המקום שהרגו · וויא זיא ביוואלר גיוואלדען האבן דז ער האט אין פולין אוך איין ווייב דז איז לערך שש שנים עכ״ל :

נאום שמואל בלא״א מוהרר אהרן זלה״ה : ונאום משה בלא״א יששכר שליט אשכנזי:

שוב העיד הנעלה האלוף מוהרר שמואל בן הגאון מוה׳ אהרן מק״ק פ״פ דר ר׳ מרדכי האט דעם רחם גוי׳ גיבראכט דר ר׳ מרדכי האט איין ווייב גינומען ושמה יוטכן אין האט איין קונד הייסט יצחק אויף דעם ר׳ מרדכי הנ״ל זענין כמה עדות בכתב גישיקט געווארדן פון מיץ קיין פרנקפורט וויא ער וואר נהרג געווארדען מען האט דיא יוטכין ניט וועלין מתיר זיין אויף דיא עדות עכ״ל : נאום שמעון נקרא וואלף בן מו׳ משה הלוי זלה״ה : ונאום יצחק בן א״א מוה׳ אברהם שליט״א אשכנזי : ונאום משה בלא״א הר״ר יששכר שליט אשכנזי :

וזאת התשובה, כתבתי שנית בשריות דהך איתתא מ׳ ליבל בת מאיר מוויסלאקי :

ועיד העגונה מ׳ ליבל בת מאיר שכבר הותרה בשנת של״ע ע״פ הסכמת רבנן קשישי גאוני ארץ אשר במדינה אלא שאח״כ כתבו שנית בק״ק פ״פ וזקני מאתנו להודיע להם העדות אשר הותרה העגונה הנזכרת ועל מה שכתבו באמרם כי זה בעלה הר״ר ר׳ מרדכי הי׳ לו אשה אחרת שם בק״ק פ״פ ושמה יוטכין והניח ג״כ נער קטן ושמו יצחק בשם אביו והיא יושבת שוממה ועגונה מפני שלא נתברר אצלינו בירור מספיק על מיתתו להתירה הנה כי ב״ד אשר בה לא דייקא מ״מ הוא תמוה בעיניהם שהם קרובים אל החלל ושם נאבד ולא ידעו איך ידעו למרחקים יותר מהם · וע״פ כתבם נתעכב שריותא דהך איתתא זה ארבעה שנים ולא נישאת עד היום וכבר כתבנו כמה פעמים מכאן פה בריסק דליטא נגם לפרנקפורט ואין קול ואין עונה אולי מפני שהיא מפני המירוס שם במדינה ועכ״ז לשוא שמרה עד היום הזה ואני בראותי צרת נפשה בכה תבכה ודמעתה על לחייה תמיד לא יכולתי להתאפק עוד ויגעתי וטרחתי בכל עת שראיתי אדם שבא מארץ אשכנז דרשתי וחקרתי ממנו ולכתוב דבריו על הספר והיום הזה אשים פני לעדותו של הרופא הר״ר זלמן כי לא זר המה דבריו אפילו לא ידעו מאומה בפ״פ כי שעת היה הוא שם במדינה באותה שעה כאשר העיד הרופא הר״ז בפנינו · ועל שכבר נתפשט הקול ובא גם לק״ק פרנקפורט שנהרג זה ר׳ מרדכי הנ״ל כאשר העיד הר״ר יצחק אשכנזי אלא שאין עדותו של הר״ר יצחק מספקת להתירה מפני שדבריו מעיד שלא הי׳ הדבר מבורר שם כ״א קול בעלמא שנתפשט בעיר וסוף הדבר מוכיח על תחילתו שהרי כתבו מהם שאשתו יושבת שוממה גם היום ואינם יודעים בבירור הריגתו שתספיק לשריותא דהיא איתתא אמנם הרופא הר״ז נראין דבריו מספקין כל הצורך שהעיד מפי אותן הלכסי׳ שבאו מגליל מיץ וספרו והגידו לרבים בב״ה איך שנהרג ואע״פ שלא ספרו אופן הריגתו ואיך המה יודעי׳ הנה ברית כרותה לשפתים שלא לומר דבר מיתה והריגה על איש הישראלי אם לא הי׳ מבורר אצלם ומוציא דבה הוא כסיל · וכבר אמרו חז״ל מברך את וכו׳ ואם הי׳ רק קול בעלמא בודאי שהי׳ אומרים בפירוש הקול נשמע שנהרג ואלו שאמרו אדרבה בפירוש שנהרג ולא הזכירו הקול עמו ודאי שנתברר להם ההריגה וא״ל יותר ראי׳ לדברינו מפשטא דמתני׳ דסוף יבמות אפי׳ שמע מן הנשים אומרים מת איש פלוני דיו ומכל הני עובדא דגמרא אפי׳ לגבי גוי כי ההוא דהוה קאמר ואז״ל מאן איכא בי חיואי שכיב חיואי ועובדא דפרשא זריקא לרב חסדא ואכשרא לכולן וש״מ דכשאומר מת דיו כל אלו הדברים חוזרי׳ לעיקר א׳ דקי״ל כר׳ עקיבא בסוף יבמות דאין בודקין עדות נשים בדרישה וחקירה משום דהקילו בעגונה ויותר ראי׳ מבוררת ומבוארת שבראתינו זאת בדברי הרמב״ם ז״ל שכ׳ בפ׳ אחרון מה׳ גירושין ע״ו וז״ל כבר הודענו שעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפי׳ אשה ששמעה מעבד הרי זה כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו אבל אם אמר העד או האשה או העבד מת פלוני ואני ראיתי שמת שואלין אותו היאך ראית ובמה ידעת שמת כו׳ עכ״ל וכך פסק לן הרב בש״ע סי׳ י״ז סעיף ס׳ ככתבו וכלשונו והרי לך שבררותינו ושיטתינו מבוארת ואל יטעה שמעיין בדברי הגהות מהרמ״א סי׳ י״ז סעיף ג׳ ולא יכשול בלשונו שכתב לא בא העד בדברים הנזכרים רק יצא קול הברה בעיר שמת אין משיאין את אשתו · עכ״ל שאין ר״ל שמן הסתם אנו חוששין דשמא קול הברה בעלמא שמע עד שיעיד בפירוש שלא מן קול הברה אומר זה טעות גמור הוא והרמב״ן ומהרא״י בעל תרומת הדשן שמשם הוציא הדין הזה לאו בהכי איירי ועוד שא״כ הי׳ חולק על דברי מהרי״ קאלו ז״ל מה שכתב בסמוך בסעיף ה׳ ושם ס״ל להרמ״א לקבוע הנ״מ זו אלא ודאי אין כוונת מהרא״י ז״ל אלא הוא גופא קמ״ל שאין לסמוך על קול הברה ואעפ״י שדבר פשוט הוא הא מלינו לן הרבה בכיוצא בזה · ואם נמשך לומר הא לא העיד הרופא לא שם אביו של ר׳ מרדכי ולא שם עירו הרי שנים עדים בצדו ומוכחי׳ אותו הר״ר יצחק ומהר״ר שמואל ומעידים כי הוא זה הי׳ ר׳ מרדכי בר׳ יצחק בעל האשה הזאת העגונה ליבל בת מאיר ושהי׳ לו אשה ושמה יוטכין ושהי׳ מתגורר בבית זכוויל האז הוא שהביא אשתו של השר הלבנא · ולרוב חידושו נתפרסם הדבר לכל עולם · ונתפשט הקול כי דבר גדול עשה וכמלא עדותו של הרופא מה שהעיד שאותו ר׳ מרדכי הביא את אשת שר הלבנא הו״ל כאלו הזכיר שם אביו ושם עירו דודאי אין לספק בו שמא איש אחר שהי׳ שמו ר׳ מרדכי ממדינת פולין הוא שהביא ג״כ אשת שר הלבנא אחר שהי׳ שמו ג״כ ליידן אמש ויש דהא קי״ל במעשה דיצחק ר״ג בפ׳ האשה שלום דל״ח לתרי יצחק ואפי׳ לאביי בפ׳ האשה שלום דחייש לתרי יצחק ריש גלותא יש לצדד ולומר דהכא בכ״ע מודה אביי דל״ח ועוד האי מילתא דעביד ר׳ מרדכי להביא אשתו של שר הלבנא דרך חיל הסוכא חידוש גדול הוא ואם איתא דעביד יהודי א׳ ג״כ מעשה כזה קלא הוי לי׳ ומדליכא לי׳ קלא ודאי שהוא ר׳ מרדכי בעל האשה הזאת ומעשה שהביא אשת שר הלבנא א׳ הי׳ ולא שנים ובהא סלקינא ובהא נחיתנא שהאשה העגונה הזאת מ׳ ליבל בת מאיר ע״פ עדות הרופא הנ״ל לבדו אפי׳ לא ניסת ולא הותרה עדיין תנשא לכתחלה כ״ש זו שכבר הותרה ויש עמה כתבא דשריותא כנכיסת דמיא זה ארבעה שנים כ״ש דלא תלא מהיתר הא׳ שכלע״ד כתבתי : נאום אברהם הק׳ יום ו׳ כ״ח חשון תז״ל :

וזה אשר כתבתי להגאון מוה׳ יצחק אייזק אבד״קק הורדנא נר״ו · ואל תורתו שלום רב · כתה״ר השיב לי וע״ד מה שכתבתי בהתרת העגונה מ׳ ליבל שסמכתי על עדות הרופא ושלא הוחזק מלחמה באשכנז באותו זמן ולנ״ל וקברתיו תשובה לדבר זה כבר כתב המרדכי וקי״ל כוותי׳ הא דאין נאמן במלחמה דוקא כשהי׳ הולך להלחם להרוג או ליהרג והי׳ בתוך המלחמה אבל אם הלך סמוך למערכי המלחמה לקנות שלל בזה לא אמר בדדמי ע״כ וכיון שכן זה ר׳ מרדכי ידוע שלא הלך להלחם אלא כאשר העיד עליו הר״ר יצחק אשכנזי שהי׳ מרקעטענטיר ומשאו ומתנו הי׳ עם הזעלניר א״כ בתוך מחניהם ודאי נפל שדוד אחד מן הרוצחים בכעסו עליו הרגו · וליכא למיחש בדדמי והרי אנו באין למ״ש בתשובה הראשונה ודקדקנו בפשטא דמתני׳ ובדברי הרמב״ם שכל שאמר העד מת פלוני ואפילו שמע מאשה ועבד ושפחה ה״ז משיאין ע״פ · ואעפ״י שאין אנו יודעין היאך מת אם ראה או שמע אנו תולין להקל · כיון שאין העד לפנינו · אבל כשהעד לפנינו ואמר אני ראיתיו שמת שואלין אותו היאך ראית ובמה ידעת שמת וכו׳ ע״כ וה״ה בנהרג כשמעיד עד לפנינו ששמע מאשה או מעבד פלוני נהרג א״ל יותר ותולין להקל לומר שנהרג בודאי ול״ח לומר שמא נהרג ע״י לסטי׳ שהיא מלחמה קטנה שאמרו בגמרא דאשה נאמנת מפני שכלי זיינה עלי׳ ש״מ דאיש אינו נאמן בליסטים ואפ״ה כשהעיד סתם פלוני נהרג אנו תולין להקל דאלת״ה מתני׳ דפ׳ האשה שהלכה דקתני שלו׳ בעולם ובאה ואמרה מת בעלי תנשא · מלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת והיא מה דקתני במתני׳ נהרג הוא כדמפרש בגמרי׳ אמר רבא מ״ט דמלחמה משום דאמרה בדדמי ס״ד בכל הני דאיקטל הוא פליט · ותו אמר רבא השתא רעבון גרוע ממלחמה דאלו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא הא מת על מטתו מהימנא וכו׳ · הרי לך דמת דקתני מתני׳ שאינה נאמנת דהיינו נהרג ודוקא בהחזקה מלחמה הוא דלא מהימנא לומר נהרג הא בלא הוחזקה מלחמה נאמנת לומר נהרג וה״ה בע״א במלחמה כמי דליכא הכי דדוקא כשהוחזקה אינו נאמן הא בשעת שלום אם אמרה האשה והעיד ע״א לומר פלוני נהרג דיו ותולין להקל שנהרג במקום דליכא למיחש ובדדמי :

עוד ראי׳ דמן הסתם תולין להקל מדבעי להו בגמרא הוחזקה היא מלחמה בעולם מהו מי אמרינן מה לי לשקר או דילמא כיון דאחזוקי אמרה בדדמי לא אתי מה לי לשקר ומרע לחזקה ע״כ משמע בהדיא דדוקא בהוחזקה ואמרה בפירוש שמת במלחמה הוא דאיבעי׳ להו אבל מן הסתם שאמר פלוני נהרג פשיטא לי׳ דנאמנת וכ״כ רש״י בהדיא שם בהך בעיין וז״ל ואי קשיא תפשוט לי׳ ממתניתן דקתני שלום בעולם נאמנת וכו׳ תריץ מתני׳ [illegible] ושלום בעולם אע״ג דלא אמרה על מטתו בהדיא מסתמא על מטתו קאמרה ובזמן שיש מלחמה בעולם מסתמא מת במלחמה קאמרה · וכי קמבעי׳ לי׳ לרבא כגון שיש שלום בעולם דאמרה איתי׳ מת במלחמה עכ״ל . הרי לך בשעת שלום והיא אמרה מת פי׳ נהרג כדהוכחנו לעיל היא נאמנת כאלו אמרה על מטתו בהדיא משום דתולין להקל וכן משמע בירושלמי סוף יבמות וכן הפוסקים הביאו אותו · מצאו כתוב בשטר מת פלוני נהרג פלוני משיאין את אשתו · הרי לך דקתני נהרג דומיא דמת ומשמע ודאי דבנהרג סתם משיאין את אשתו · ואע״ג דלא פירש היאך נהרג · ושמא נהרג ע״י לסטים שהיא מלחמה קטנה ול״ל וקברתיו אלא ש״מ דמן הסתם שמעיד שנהרג הו״ל כאלו העיד דנהרג ומת על מטתו · והיינו כמי מה שפסק רבינו משולם והב״י הביאו בסי׳ י״ז סעיף י״א על ראובן שהלך בסחורה ולא חזר ושמעו שנהרג שם ולא בא אפילו גוי מסל״ת לומר אני ראיתי׳ כיון ששמעו מפי גוי שנהרג · וכיון שלא נשמע עליו שהוא קיים סמכי׳ עלי׳ ומשיאין את אשתו עכ״ל והדין דין אמת ונכון לקיים · אמנם לשון הב״י בכאן כנראה שאינו מדוקדק יפה שהוא הביא דברי רבינו משולם הנזכרים וכתב עליהם ובתשובת להרמב״ן סי׳ פ׳ כתו׳ מה ששמעה שמת בעלה נראה שלא שמעה כן אפילו מפי ע״א · אלא קול הברה בעלמא שיצא בעיר ואם הדבר כן אינה מותרת להנשא לאחר בקול כ״כ בת״ה סי׳ רכ״ב עכ״ל · ואי לישנא דקאמר ובתשובת להרמב״ן וכו׳ משמע שדעת הב״י להשיאו לפלוגתא על דברי רבי׳ משולם וחלילה לחשוב כן על רבינו משולם דהוי רב גדול ומובהק ואפי׳ בר בי רב דחד יומא יודע שאין משיאין על קול הברה בעלמא ואפילו תינוקת של בית רבן אינם טועין בכך אמנם מעשה דרבי׳ משולם הי׳ שם גוי מסל״ת שהגיד שנהרג · ולא קול הברה אלא שלא הי׳ שום גוי מסל״ת לומר אני ראיתיו ע״ז כתב ופסק דכיון ששמע מפי גוי שנהרג סמכי׳ עליו ומשיאין את אשתו · וא״ל יותר ולשון הרמב״ן כמי הכי דייקא כדברי רבינו משולם שהרי כתב מה ששמעו שמת בעלה נראה שלא שמעו כן אפי׳ מפי ע״א אלא קול הברה בעלמא · וש״מ דלפי הענין ודברים ניכרים שראה והבין למראה עיניו

ישפוט

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ישפיע שלא הי' שם רק קול שברה בעלמא שיסך מן הקסם אבל מן השטח כל שאמר מת דיו ולדברי רבינו משולם תדע שהרי כתב דנראה לו שלא שמעו אפילו עפ"י ע"א וגוי מסל"ת כעובדא דרבי' משולם הרי שהוא כע"א ומה צריך יותר :

אחר שכתבתי כל אלה מצאתי בתשובת הר"ן סי' ז' שנשאל על גוי מסל"ת אם צריך לומר אבי לאחיו שמת או דיו באומרו שמת סתם והשיב שא"צ שיאמר לאחיו שמת אלא כל שאומר מת דיו והכתנו עובדא דבי סיוואי ובי ספא עכ"ל · והרי זה מסכים לדברי רבי' משולם ולדברי הראיות שהבאתי לעיל ונמצא מעכשיו שדברי רבינו משולם ודברי הר"ן הלכה פסוקה הוא ואין חולק עלי' ולכן האשה העגונה הנ"ל בת אליר הנזכרת ע"פ עדות הרופא הרר"ז הנ"ל לענ"ד היא מותרת אפילו לכתחלה כ"ש שכבר הותרה ובכניסה דמ"מ דלא אלא מתירה הראשון ע"כ תשובת הגאון כ"י מהר"ר אברהם ז"לה"ה אבד"ק בריסק דליטא :

סד נשאלתי להודיע דעתי בנדון הנ"ל · וז"ל תשובתי אם באנו לסתור האשה מחמת עדותו של כותי מכאס בר שלמה קשה מאוד מכמה טעמי' הא' מחמת שנדרו לו ושבטיחוהו באם שתתיר האשה מותרת יתנו לו מתנה שנוכה א"כ נוגע בעדות הוא ולית דין שהוא פסול ומ"ש הגאון החכם השלם מהר"ר אברה' זלוק"ל אבד"ק בריסק דליטא דאין שעד פסול מחמת שנדרו לו שכר שיעיד · וקי"ל הנוטל שכר להעיד עדותו בטלה · דז"א אלא דרבנן וקי"ל גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה וכתב ז"ל דהסכימו עמו שלשה אבירי הרועי' בהיתר זה עכ"ל בקלרה הנה הגם כי אין משיבים את הארי לאחר מותו כ"ש מעונות אריות מ"מ יש להפלא עליהם דכהי דקרובים דבריו להכשיר מחמת נטילת שכר שזהו אינו אלא דרבנן כדמוכח בדברי הר"ן ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל ספ"ב דקידושין מ"מ מה שהבטיחוהו באם שיתירוהו ע"י עדותו יתנו לו מתנה בזה נוגע בעדותו הוא וחיישי' דמשקר מחמת ממון והוי פסול דאורייתא בלתי ספק דה"ל כבעל דבר ומעיד בשביל עצמו : ואע"פ בדברים האלה השכל מאמתן ובלתי ספק מוכח כן בהרבה מקומות מ"מ יש ראי' מבוארת ממה דאמרינן פ"ב דקידושין שליח נעשה עד אמר לשנים קדשו לי אשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו והשיג הרא"ש ז"ל ירושלמי א"ר אבין כראין הדברים שקדשו בשטר אבל בכסף נעשו נוגעים בעדותו א"ר יוסי וכיון שהאמינום התורה אפי' בכסף מהימני ע"כ · ואי ס"ד דנוגע בעדות אינו אלא מדרבנן א"כ מאי קאמר ר"י כיון שהאמינום התורה כו' מה בכך כי התורה האמינה כל נוגע אבל מדרבנן מפסלי · ואפי' כדחוק ונאמר דר"ל כיון שהאמינום תורה לומר להד"ם ולא לכיבי שבועה א"כ מגו דאיבעי אמרו להד"ם ולא קבלנו ממך כלום או החזרנו לך מהימני נמי לומר שקדשוה כדאמרי' בגמרא דידן גבי דיכי מעוכות דמהימנא לומר פרעתי למלוה מגו דאי בעי אמרי אהדרינהו ללוה וא"כ לאו נוגעים הן וכן משמע קצת מדברי הר"ן ז"ל שהוקשה על ר' יוסי נמי דמה"ת נאמן מ"מ כיון דתקינו רבנן היסת נמצא נוגע בעדות וכו' · והשתא יש לדקדק איך הי' הוא ז"ל מפרש האי נוגעים בעדותן דירושלמי אי ר"ל דהן נוגעי' אפי' אי לא משתבעי היסת דכיון דלא מהימנו לומר אהדרינהו למקדש דשלוחו בעדים צריך לפרעו בעדים · לא מהימנו נמי לומר קדשנו דנוגעים הן דאי אמרי לא קדשנו יאמר להן המקדש אהדרו לי וכדפריך בגמרא דידן א"כ ר' יוסי דאמר דהאמינם התורה ר"ל אע"ג דנוגעים הם התורה האמינום א"כ מאי פריך הר"ן דהן נוגעים מחמת השבועה מ"מ התורה האמינם אע"ג דנוגעי' ומה לי נגיעה דממון שהלוהם לגזול או נגיעת השבועה ואי נוגעי' דירושלמי ר"ל מחמת שבועת היסת א"כ מאי קאמר מ"מ כיון דתקינו כו' נמצא נוגע ה"ז קושיא הירושלמי עצמה והי"ל להקשות בקיצור דמאי תירץ ר"י כלל אבל לפי פירש זה א"ש דודאי הירושלמי איירי מחמת נגיעת ממון ור"י תירץ דלא הוי נוגע דהן נאמנים מה"ת לכפור הכל וקמיפלגי אי צריך לפורעי' בעדים ולכן הקשה דהכי דמחמת ממון לא נגעו מ"מ מחמת השבועה הוי נוגעי' וכדאמרינן בגמרא · ויש ליישב דבריו לעולם הירושלמי מחמת שבועה איירי אלא שהרב הפריך דעיקר קושייתו היא דשבועת היסת אינו אלא מדרבנן והורה מאי בעי הכא לא שכוונת הרב לפרש מהו הנגיעה דזהו מפורש בירושלמי אלא שכוונתו דאינו אלא מדרבנן והראשון נראה יותר דלשון נמצא נוגע לא משמע הכי ואין להאריך :

אבל מדברי הר"ר יונתן שהביא הרא"ש מבואר דאי נוגעי' הן אינן נאמנים ומשמע דאין הקידושין קידושין כלל דהוי כמקדש שלא בעדים ואי נגיעה דרבנן הו"ל מן התורה מקודשת גמורה וקי"ל המקדש בפסולי עדות דרבנן חוששין לקידושיו ואפי' אם נאמר דהר"ר יונתן ס"ל דהמקדש בפסולי עדות דרבנן אין חוששין לקידושין כלל · וכדס"ל קצת פוסקי' שהביא הב"י ז"ל באה"ע סי' מ"ב מ"מ הטור שהביא דבריו לפסק הלכה וכתב דאין נאמנים סתם משמע לגמרי אין נאמני' ולקמן סי' מ"ב פסק דצריכה גט בפסולי דרבנן הוי מוכח שהרא לגבי תרי אלא ש"מ דפסולי דאורייתא נינהו · ובדברי מהר"י ירוחם ז"ל נתיב כ"ב ח"ג מבואר יותר שכתב בשם הר"י יונתן שאין נאמני' ואינה מקודשת · וי"א דמקודשת וכיון דנחלקו בו גדולי' הוי ספק מקודשת ע"כ א"כ מוכח דלדברי הר"י אפילו ספק מקודשת לא הוי ובנ"א ספק דמקדש בפסולי עדות דרבנן צריכה גט מספק א"כ מוכח בהדיא דלדברי הר"י אינה מקודשת כלל אלמא פסולי עדות דאורייתא היא ובזה לא נחלק אדם עמו ואין להאריך בדברים הפשוטים · וא"כ כיון דנוגע הוא בכ"ד עדותו בטלה לגמרי :

והשתא נבאר דנוגע בעדות פסול אפי' בעדות אשה · ולכאורה הי' אפשר לומר דכי היכא דהכשירו חז"ל עבד ושפחה וקרוב ה"ה נוגע

וביחוד דנראה דלא דנוגע פסול דמעיד על עצמו וה"ל כמו קרוב אצל עצמו · וכיון דקרוב כשר ה"ה נוגע · ותדע דאין לך נוגע גדול מן האשה עצמה שמעידה מת בעלי · אלא ש"מ דאע"ג דאיכא חשד דנגיעה שמכירין אשה דייקא ומנסבא ועדותה כשר בשאר פסולין אע"ג דאפשר לומר דלאו נוגעת היא דכיון דשלום בינה לבינו לחזקה לי' ולמה תאמר נמצא בעל נעורי' מ"מ זמנין דקפיץ עלי' יצרי' שמגון שהי' עגונה תכתב וכמה שנים ולא אמרי רבנן דלעולם נאמנת · והשיאה דזהו נגיעה גדולה שתשב עד שתלבין ראשה ול"ד לגזלן דאורייתא דפסול דכבר פרש"י ז"ל שפ"ק דר"ה דפסול לעדות אשה דכיון דהליף לעבור בפרהסיא לא הכשירוה חכמים לעדות אשה :

מ"מ יש להביא ראיה דהיכא דאיכא למיחש לחשדא שמעיד משום שנאתו פסול לעדות אשה שהרי פרק זה בורר אמרינן השונא על שעריות כשר לעדות אבל לעדות אשה פסול לאפוקא לכל הדעות · ופירש"י להעיד שמת בעלה הרי דאפי' בחשדא בעלמא פסול אע"ג דלא ברירא לן גם אפשר דלא תפיק זממו · דשמא לא תשמע לו דאם הוא מוחזק וכו' כ"ש היכי דחזינן שהבטיחוהו להנותו · והכי אמרי' פ' כל הגט שמע מקונטריסי' של גוים איש פלוני מת אפי' לפ"ת לא מהימני כיון דשייכי בה שהיא לגס להתפארת עבודי לאחזוקי שקרייהו · אע"ג דגוי מל"ת הוי עדות בכורה בעדות אשה והכי אמרינן פ' האשה בתרא גבי ההיא גוי דאמר קטל אספסתא דהיכא דאיכא למימר דעבוד למימרי אימתי שיעשי' הישראל דלוכו עם שמלוהו אינו נאמן וכן מבואר בהרבה פוסקים וביחוד בתשובת מיימוני בתשובה הארוכה המתחלת מזכרנו על כל לדי לדדים וכו' שמה הזכיר שלא כלו לסמוך על עדות הגוי מחמת שהזכיר ממון בעדותו · והוא ז"ל דחה דנאמן מחמת שהגוי מראה פנים לדבריו שרצונו להראות לשם ולא דהם כפשוטו דהכי הוא עדותו כשרה וכן הזכיר בפי' שם דלכל מסל"ת כשר ול"ש טעמא למלא חן בעיני האשה וקרובי' שייטיבו עמו משמע אי איכא חשדא דמשום קעביד פסול :

ואפי' נימא דגבי שאר דבשם גוי משקר דסיפס דבר שהוא אלא שהאמינו במסל"ת דנראה דאינו משקר אבל אי חשיד מוקמינן לי' אחזקתו ואמרי' דעושה עצמו מסל"ת כדי שיאמינו לו וכמבואר בתשובה אבל סתם ישראל אינו משקר אלא דלא האמינו' תורה ע"א דגזירת המלך היא דאפי' משה ואהרן לא מהימני · וכדאמרינן פ' ע"פ שמת גבי קרובי' וא"כ בעדות אשה כיון דהאשה דייקא מוקמינן לי' אחזקתי' ול"א דמשקר אע"ג דבעלמא חיישינן :

מ"מ כאי' הראשוני' אין לדחות בזה גם אמרינן דטעם נשים אין נאמנות להעידה משום דסניא לה חיישי' דמקלקלא לה שתתעגן בגט ולא תוכל להינשא דבעל' כדאיתא פ' האשה שלום אע"ג דאשה נמי גזירת המלך שהרי אפי' שהעיד' שבכולן לא מהימנא ואפ"ה שאו חז"ל אע"ג דלא נחשדו ישראל לשעיד שקר מחמת שנאה מ"מ כיון דסבר' זו היא נגיעה שהיא עושה לפומרה מעלי' דלא תלעגר כדאיתא התם או משום דסני' להינשא אפי' בדרך רחוק כגון חמות שבאה לאסור מיכן א"כ ש"מ דהיכא דאיכא חשדא חיישינן : אלא ש"מ דנגיעי' גרע טפי דחיישי' דמשקר ולא משום קורבה · ולא דמי לאשה דהתם ודאי לא משקרא ומקלקלא נפשה לאסור עצמה על הראשון כיון דרחמא לי' אע"ג דמעגנא ואפ"ה בקטטה בינו לבינה חיישי' דמקלקלה נפשה כדי שתפטר ממנו חיישי' כדאיתא פ' האשה שלום וכדפי' רש"י שם :

ואפי' גבי אשה אי איכא נגיעת ממון לא מהימנא כגון אם אמרה תנו כתובתי ואפי' אי נאמר דהתם עיקר עדותה היא אממון ואממון בעינן עדות מעליא וכן משמע התם קצת בדברי רש"י · ואף על גב דלא משקרא מ"מ כיון דעיקר עדותה אממון איכא נאמנת מ"מ בדברי הרמב"ם ז"ל פי"ג מה"ל אישות מבואר להדיא דהטעם היא דבעל עסקי' כתובה' באה · והרי הוא בחזקת שלא מת ואין דעתה אלא ליטול כתובתה מהיום בלבד עכ"ל · הרי דחיישי' דמשקרא משום ממון :

כללו של דבר דבר הוא דנגיעת ממון פוסלת גם בעדות אשה · ומ"ש שאר נגיעות וא"כ כיון דנוגע הוא לא ידעתי על מה לסמוך להתירה בעדותו · והנה אלקים יודע כי אח"כ מצאתי בדברי מורי בעל הסמ"ע ז"ל שכתב רים סי' ל"ז ונחלק על מהרש"ל יפה ז"ל שפי' טעם שהנגיעה משום קורבה · והביא ראיות ברורות דהטעם דחיישי' דמשקר והאמת יורה דרכו :

ובזה נפל הבנין של הרב ז"ל שבנה · וחזר וקבל העדות ממנו אחר שנתן לו השכר במתנה בין אם יעיד או לא יעיד ועל המתנה אמר לו שלא ישוב כלום כמבואר בב"ד נראה דלכל במים אדירים ולא עלתה בידו דאע"ג דהר"ן כתב בשם הרמב"ן ספ"ב דקידושין דאם החזיר השכר כשר · אפי' באותו עדות · וכ"כ בעל העיטורים נתיב ב' ח"ז שאני התם דנוטל שכר להעיד אינו נחשד שיעיד שקר אלא דחכמים קנסוהו שעבר על כאשר ציונו השם מה אני בחנם כו' וא"כ אם החזיר השכר כשר שאין כאן פסול לא בתחלתו ולא בסופו דלאיתא התם בהדיא אבל נוגע בעדותו דחיישינן שהעיד שקר בשביל נגיעתו א"כ מה מועיל שמעיד אח"כ הרי עביד לאחזוקי שקרים ואיך יעיד באופן אחר ממה שהעיד כבר הרי יגלה רשעתו ויעשה עצמו רשע ואין לך נוגע גדול מזה ותשיאה דנוגע בעדות שהעיד כבר בב"ד וא"כ נסתלק וחזר והעיד אין בעדותו כלום · אא"כ נסתלק קודם שהעיד בב"ד וז"מ · והטור כתב לרבותא בסי' ל"ז דאפי' נסתלק לאחר שנעשה עד ולא כתב חידוש גדול דאפי' אם העיד כבר מסתלק וחוזר ומעיד :

ואין

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ואין להכשיר בכאן מן הטעם שכתב בעל הת"ה סי' רש"ן גבי מורשה שלא קצץ לו שכר אלא אמר אם תזכה יעמוד כך אם תרצה ליתן לי איזה דבר חן והכשיר עדותו כיון שהוא ספק אפי' אם יזכה אם יתן לו כלום או שמא ירצה לתת לו דבר מועט שלא יקבל ממנו וכו' דשאני התם דלא אמר לי' אלא אם תרצה ותלה בדעתו אם ירצה ושמא לא ירצה גם אמר לו שיתן מה שירצה ושמא יתן דבר מועט שלא יקבל ממנו אבל הכא שהבטיחוהו לגמרי בלי פקפוק ליתן ועוד שדברי הקהל אין צריכין קנין גם אמרו לו ליתן מתנה הגונה א"כ שכר ברור הוא ואין ענינו לזה וגם על דין דת"ה כבר נחלק הב"י עליו סי' ל"ז ואמר דפשיטא דנוגע הוי שהדבר ודאי שמשלם לו א"כ לא יצא י"ח בזה · גם על מה שסמך שנדר לו השכר במתנה אפי' לא יעיד יש לפקפק · דלא אמר הרמב"ן אלא בהחזיר השכר · אבל אם נשאר אצלו לא יצא ידי הקנס שקנסוהו והרי הנאתו לנגדו תמיד ואין כאן מה אני בחנם דאפשר אם לא היו נודרים לו במתנה לא היה חוזר ומעיד :

גם יש לפקפק מה שדימה מעיד בשכר לגזלן דדבריהם דלמא שאני חשוד על גזל דדבריהם לא חשדוהו חכמים שיעיד עדות אשה להתיר א"א לעלמא אפ"ה בגזלן דאורייתא חששו כיון דחליף אבל נוטל שכר להעיד עדות אשה כיון דבעדות זו עצמה עובר על כאשר צונו בעלה עדותו ולעת הפנאי אי"ה נתיישב עוד בדבר מ"מ בהא סליקנא ובהא נחיתנא דנוגע הוא ובטלה עדותו בלי ספק :

ואם באנו לסמוך על עדותו של כמר יעקב ז"ל והמעיד מפיו הנה אין בעדותו ממש שאינו מעיד לא שם אביו ולא שם עירו כ"א שהיה בביתו של כמ' זנוויל הנ"ז ולפי הב"ד ותשובת הרב ז"ל משמע שלא נתברר אם זה ר' מרדכי בעלה של האשה ליבל היה בבית ר' זנוויל הנ"ז דא"כ לא היה צריך לכל הטרדה אשר טרד להביא ראי' מאשת שר הצבא כמבואר בתשובתו שהרי עדות זה מספיק בלי ספק שהרג ונקבר אלא ש"מ שאין זה ברור כלל :

גם עדותה של האשה מ' רחל אין בה ממש כלל · כיון שהעד שמעידה מפיו מכחישה כנודע · גם מה שהתיר הגאון הנ"ל ז"ל ע"פ עדותו של הרופא לא ידעתי על מה סמך כיון שלא הזכיר העד לא שם אביו ולא שם עירו ומ"ש שעדותו של הר"ר יצחק ור' שמואל סומכים אותו ומעידים כי הוא זה ר' מרדכי בעלה של האשה הזאת ליבל בת מאי"ר ושהי' לו אשה ושמה יוטכין ושהי' מתגורר בבית זנוויל הנ"ז והביא אשתו של השר הצבא כו' הנה לא יכולתי לירד לסוף דעתו כי איך מוכח בדברי הרופא שמעיד על בעלה של ליבל הזאת והלא לא העידו כלום רק שזה ר' מרדכי שהביא אשת שר הצבא היה הוא דר בבית זנוויל הנ"ז נושא אשה יוטכין ומזה אין הוכחה כלל שהי' ר' מרדכי בעלה של ליבל דשמא ר' מרדכי אחר הוא ועשה כל המעשים הללו · אבל ר"מ בעלה לא היה במדינת אשכנז כלל או לא היה בפרנקפורט כלל · בשלמא אי היה ברור שר' מרדכי בעלה היה בבית זנוויל או שהביא אשת שר הצבא אז צדקו דבריו כיון שהעידו שר' מרדכי שהיה בבית זנוויל הביא אשת שר הצבא א"כ אם שנהרג הוא אחר שאינו מוכרחים לומר שהי' ר"מ היה ממדינת פולין ושניהם היו בבית זה ושניהם נשאו אשה ששמה יוטכין ושניהם הביאו אשת שר הצבא ושמות שרי הצבא היו שוין ופשיטא דכולי האי לא חיישי' וכמ"ש מהרי"ק קולון ז"ל בהדיא בשורש קפ"ה · אבל הכא שלא נודע לנו כלל אם ר"מ בעלה היה שם כלל או אם הביא אשת שר הצבא א"כ שמא אחר היה · והוא לבדו עשה כל המעשים הללו ור"מ בעלה הוא באשכנזיא :

ואפשר לברור היה להרב דר' מרדכי בעלה הביא אשת שר הצבא שמו לייזן אמנם ווייס אך ע"ז לבד לא היה סומך דשמא עוד ר"מ אחר עשה מעשה כזה ולכן סמך ועשה ג"כ סניף כמו שהעידו הר"ר יצחק ור' שמואל שזה שהביא היה בבית כמ' זנוויל הנ"ז ונשא אשה יוטכין כולי האי לא חיישי' אלא שאיני יודע מנא ידע כי דב"ד אינו מבואר גם הוא ז"ל קצר מאוד וכגון זה צריכים אנו למודעי :

ומה שנ"ל לסמוך על עדותו של ר' חיים בר דוד שאמר שראה את כמ' וואלף מעללם והגיד לו כי מר' פוזא אשת ר' פנחס בקשה ממנו שידרוש ויחקור על איש אחד בעלה של ליבל משרתת אצלם ויביא או כתב עדות או גט ובא לק"ק פרנקפורט והלך ר' מרדכי הנ"ל למענץ ואח"כ חזר לשם ובא הוא לשם ולא מצאו ושמע שם כי נהרג א"כ הוא מעיד שזה ר"מ שבקשה מ' פוזא לבקשו שמע שנהרג שהרי בכל עדותו הוא אומר ר' מרדכי הנ"ל · גם ר"ח שמעיד מפיו אומר שראה אשתו ובנו נקרא יצחק ע"ש אביו הרי מעיד ע"ש אביו א"כ ברור בעיניהם שהוא ר' מרדכי בר יצחק וכבר כתבו המפורשים שבמקום שיש אומדנות די בשמו ושם אביו בלא שם עירו וכאן יש אומדנות הרבה · ואפי' כל העדים דכהי דלא סמכי' עלייהו מ"מ אומדנא מיהא הוי דעליו קא מסהדי א"כ עדותו מבורר לגמרי וכבר כתב הרמב"ם ז"ל שמי שאומר שמעתי שמת פלוני אין דורשין וחוקרין אותו ופשיטא דאין דורשין ג"כ מנא ידעת שזהו הפלוני וכן משמע מדברי הרב המגיד וכתי' הרמ"א ז"ל בהגה"ה סעיף ה' דאפילו לא אמר ממי שמע אלא אמר סתם ששמע כשר ולא חיישי' שמא עד הראשון פסול היה עכ"ל לשון זה משמע דאמר סתם לגמרי שמעתי כן ולא אמר ששמע מגוי מסל"ת או מע"א ואם דאי ס"ד שכוונתו שאומר בשמע מאי שאמר מת אלא שאינו מזכירו בשמו לא הל"ל שאמר סתם ששמע אלא הל"ל ששמע מאי אלמא לא אמרי' ששמע קול הברה אלא אמרינן מסתמא שמע מאחד שהגיד לו שמת והדעת מכרעת כן דכיון דאין בודקין עידי נשים בדרישה וחקירה למה נאמר שכוונתו ששמע בקול הברה

כיון דלא הזכירו ריעותא בדבריו לא מפקינן ליה מחזקת עדות אלא בדבר ברור · ודבר זה מבואר בכמה תשובות בכמה דברים וביסוד בתשובת מיימוני הארוכה שהבאתי לעיל ומה לי דלא חיישי' שמא מאי והעיד או מקול הברה ופשיטא דלצדקי דברי החכם הנ"ל שכתב דתשובת הרמב"ן ז"ל מיירי שהבין מתוך השאלה ששמעה בקול בעלמא · ואני מצאתי מבואר כן בדבריו שכתב אבל לפי הנראה מתוך דבריך איני רואה שהאשה זו יכולה למכור לכתובתה ואפי' בב"ד כי מה שכתבתם נראה ששמעה זו לא שמעה מפי עדים או ע"א אלא קול הברה בעלמא וכו' וא"כ מדכתב מתוך דבריך משמע שהיתה הוכחה בדברי השואל שהוא כן ואפי' כדהו דכוונתו מדכתב השואל ששמעה ולא כתב שהגיד לה ע"א או עדים מ"מ מ"מ כי מ"ש נראה כו' מבואר שמתוך השאלה היה מוכח כן וכראה דצריך להיות מזה שכתבתם גם אין ראי' מלשון ששמעה שפירושו בקול שהרי הוא עצמו פי' לקמן דמאי דקאמר התלמוד כששמעו בו שמת פי' בשני עדים כמו שהארכתי שם א"כ אין ראי' מלשון שמיעה גם כתב לקמן ומתוך דבריך ראיתי שהבאתך לכלל טעות זה מה שראית בגמרא ששמעו בו שמת פירושו ששמעו בקול הברה וכו' הרי מבואר שהשואל טעה וסבר דקול מהני א"כ היה השאלה על שמיעת קול · וזה אין ספק דכן כוונתו · א"כ אין ראי' מדבריו לסתור וא"כ נשארו דברי מהרמא"י על בוריין וא"כ שגם הר"ח עצמו מעיד שהגידו לו כמה גדולים שהי' הב"ד מספיק להתירה אעפ"י שהרב שם לא אמר כן הרי כמה לומדים נחלקו עליו גם הגידו אמתלא למה אמר כן ולא שייך לומר שאין דברי התלמידים כלום במקום הרב ולו מטבע המלוכה להתיר האשה שהרי משמע שלא נחלקו בדין עמו · אלא נחלקו איך העידו העדים אם עדותו מספקת או לא · יהיה איך שיהיה מ"מ ע"פ עדותו של הר"ח נראה להתירה בלי ספק :

המשא ומתן בענין שמלחמה אין צורך כלל כיון שלא הזכירו שנהרג במלחמה וכי מפני שיש מלחמה במדינה נאמר שזה הלך למקום שמלחמה ונהרג שם יען כי הדברים פשוטים וכבר האריכתי בדברים כיוצא באלו בכמה תשובות לא אאריך עתה וכל דברי החכם נכונים בזה :

ועוד אם צריכה היבמה חליצה או לאו הנה לפי דברי שלא לסמוך על עדות הרופא כ"א על עדותו של הר"ח הנה יש לדקדק בזה דלא"ג דהר"ח העיד כי ראה אשתו של ר"מ הנ"ל ובנו שנקרא על שם אביו מ"מ אין כאן אלא ע"א וכבר כתב סי' קנ"ו על מ"ש הטור בשם הרמב"ם דע"א נאמן להעיד שנולד בן לבעלה להתירה דהראב"ד נחלק עליו ודברי הרא"ש נוטים לדבריו ובאמת כי דברי הב"י קצרים מאוד דהיכן מוכח בדברי הרא"ש שהזכיר הוא דע"א אינו נאמן דכתי' דכתב הרא"ש שאין האשה נאמנת לומר שכלו חדשיו מ"מ שמא העד נאמן עפי' מינה וכמ"ש הרא"ש עצמו פ' האשה רבה גבי ע"א ביבמה שכילו הב"י סי' קנ"ח ואפשר לכוונת הב"י על מסקנת הרא"ש שם דמסיק דאע"ג דליכא מהימן עד אי מ"מ לעלמא ע"א אינו נאמן וגרוע מינה באומר מת בעלך ואח"כ מת בנך אלא שקשה לי למה לי' לב"י כלל להזכיר דברי הרא"ש מ"ש גבי כלו חדשיו מדברי הרא"ש דהאשה רבה הנ"ל לחוד מוכח שפיר וכן מצאתי בדרכי משה סי' קנ"ח שכתב דמדברי הרא"ש אלו מוכח הכי וע"ק לי מאוד דא"כ הטור מוכח שהוא לבי תרי דבסי' קנ"ו הביאו דברי הרמב"ם בלי חולק ובסי' קנ"ח הביא דברי הרא"ש באחרונה משמע דס"ל כהרא"ש ועוד דהטור אזיל לעולם בשיטת הרא"ש ואל"ל לדברי הב"י דס"ל דדברי הרא"ש בכלו חדשיו חולקי' על הרמב"ם א"כ בסי' קנ"ו עצמו הביא לעיל דברי הרא"ש ולקמן דברי הרמב"ם וה"א פלא :

ולענ"ד כדי ליישב דברי הטור : דמה שמסכים לדברי הרמב"ם מיירי בידוע לנו שהיתה לו אשה שם במדינת הים דהא ע"א נאמן בלתי ספק דהא שקלינן וטרינן ביש פ' האשה בתרא באשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ואמרו לה מת בעלה לא תנשא ולא תתייבם וכו' ופריך בגמרא אמאי לא תנשא ליזיל הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות ומסיק דהיינו טעמא דליכא חזקה ליבום ורובא לבטל וסמוך מיעוטא דמפילות וה"ל פלגא ופלגא · וא"כ לא מבעי' לדעת התוס' ז"ל וכן משמע מדברי התוס' ז"ל כמ"ש לפנינו דהאי אוקימתא כ"ע היא דקיים למיעוטא א"כ לרבנן מיעוטא כמאן דליתא דמי ורובא וחזקה רובא עדיף א"כ פשיטא דע"א נאמן דאזלינן בתר רובא ואפי' בלא עד היתה מותרת אלא אפי' לדברי רוב הפוסקים וכן דעת הטור וכמ"ש א"ח דאפי' לרבנן אתיא מ"מ כיון דפלגא ופלגא היא וליכא חזקה נאמן העד דע"כ לא שקלי' וטרי בגמרא אי ע"א נאמן אלא לאפוקי מחזקה כגון שיש יבם לפנינו כדמוכח שם והיתה בחזקת זקוקה ליבם והוא בא להתירה לעלמא לומר שמת יבמה או מת בעלה ואח"כ מת בנה וכן בע"א שהאשה ע"א ביבמה הוא ג"כ לאפוקי מחזקתא דבחזקת א"א קיימא והוא בא להתירה ליבם ולומר מת בעלה וכדי להאמינו ע"א לומר מת בעלה היינו לעלמא בליכא יבום משום דדייקא ומנסבא אבל הכא דליכא דייקא דרחמא לי' כדאיתא התם כשאינה בחזקת א"א וה"ל במת בנך ואח"כ מת בעלך כיון שהיתה בחזקת שאינה זקוקה שהי' לה בן אבל בנדון זה דליכא חזקה כיון דרוב נשים מתעברות ולא"ג דמיעוט מפילות וסמוך מיעוטא כו' אינו אלא פלגא ופלגא ומיתת הבעל ידעי' כבר ואין העד מעיד כ"א על הבן לכן נאמן משא"כ לקמן מעיד העד על המיתה ומפיק לה מחזקת א"א :

ובזה מיושב גם השגת הראב"ד ז"ל על הרמב"ם שכתב שאפילו בעל בעצמו שאומר יש לי בנים ומוחזק לן באחים ולא בבנים אינו נאמן עכ"ל ולדידן א"ש דהרמב"ם מיירי דליכא חזקה וכן הרב המגיד ז"ל שם פלפל. הכל מטעם חזקה :

ולגב

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

ואגב אורחא יש לתמוה מאוד על הטור מ"ש סי' קנ"ו בשמם. שהלך בעלה ולרחם למ"ס דלא תנשא לעולם אפי' בחליצה וכו' והנה לדברי התוס' הנה שנויי דרבא אליבא דר"מ מדשקלי וטרי ד"ה אי הלכה כר"מ דחיים למיעוטא כיון דקתני מתני' כוותיה ואי שנויא דרבא הוא אליבא דרבנן הלא רבא קאמר שינויא קמא ושני אליבא דרבנן וליכא קשיא וכן מוכח אח"כ ד"ה חזקה וכ"כ הריב"ש ז"ל בהדיא סי' תק"מ דהתוס' ס"ל דשינויא הוא אליבא דר"מ אין הלכה כן אלא כרבנן ואזלינן בתר רובא והרא"ש כתב בהדיא דבגמרי' קי מתני' כר"מ ושקיל וטרי ג"כ אי הלכה כר"מ כיון דסתמא דמתני' ותי' ומסיק דלית הלכתא כוותי' וא"כ לדידי' מיעוטא במאן דליתא ואזלינן בתר רובא וא"כ שריא לינשא :

אע"ג דהרא"ש מייתי אח"כ שקלי וטריא דר' חנינא ודזעירא דאסורה לינשא בחליצה משמע דפסק כוותה מתני' דלא תנשא לאו ראי' ז"א דהתם עיקר שקלי וטריא הי' אם לדברי ר"מ כיון דחיישי' לכרוז לכתובה וכ"ע לענין אי ידעינן שהיתה לבעלה בן או שהיא מעוברת ושמעו שמת הבן אלא שאין יודעין מי מת תחלה אסורה להנשא אפי' בחליצה שמא יודע שהבן מת אח"כ ונמצא אשה מצריכה כרוז לכתובה וכן כשהלך הוא ובנו למדינת הים ומתו ולא נודע מי מת תחלה וכן כיון לי בן במ"ה דתנן דחוששין לדברי' ופריך מינה בגמרא ומוקי לה בגרושה וכן מוכרח הוא שלא יהיו דברי הרא"ש סותרין זא"ז אבל דברי הטור א"א לפרש כן שכתב בהדיא דידה דמתני' ול"ע :

נחזור לעניינינו דברי הטור מיושבים שפיר וא"כ אין ראי' מדברי הרא"ש כלל דס"ל כהראב"ד ומ"מ בנ"ד דאין ידוע שנשא אשה לא שייך הני שינויא וא"כ לדברי הרא"ש והראב"ד אינו כלום ולא עוד אלא כיון שיצא הקול והתמלאות שהיתה לו אשה אחרת א"כ אפי' בחליצה לא תנשא דשמא יעורר שהי' לו בן לאחר מותו ונמצא אשה מצריכה כרוז לכתובה כדברי רוב הפוסקי' אלא שנראה לי דזהו קול ושנזכרו עמו שאומרים שהבן קיים עדיין ועוד שמצאתי בדברי הריב"ש ז"ל סי' תק"ע דאין הב"ד מחויבי' לחקור אחר הקול ולאסרה ולהנשא בחליצה :

אבל מה שנ"ל ברור דהכא אפי' לדברי הראב"ד מותרת דע"כ ל"פ הראב"ד אלא משום דס"ל דלא שהיו אשה בע"א אלא משום דמילתא דעבידא לגלויי הי' דלא משקר האמר בכיתן לי בן דאפשר דמשקר כו' וזה בכיתן לי בן התם דלא עבידא לגלויי כיון שאינו אומר באיזה מקום ומיוחד הוא ולא שמו ושם עירו ולא עוד אלא שמא ילדה בסתר ואין איש עמהם כדאיתא פ' האשה בתרא דכיתן לו בן במ"ה מיירי באומרת אני ובני נשבאנו ופי' רש"י ואין איש עמנו לבא ולהעיד וליכא למיחש דלמא אתי סהדי אבל הכא שאומר שהי' לו אשה בק"ק פרנקפורט ונולד לו בן ושמו יצחק וזהו מלתא דעבידא לגלויי הוא ולדרוש שם אם הי' כאן ר' מרדכי ממדינת פולין ונולד לו בן מאשה שנשא שם ושמו יצחק ודאי לא משקר כה"ג ותדע דהא קי"ל דאשתמודענא דאמות דמיתנא הוא או שהיא אשת המת הני בע"א אפי' קרוב דמלתא דעבידא לגלויי היא ופשיטא שאין לחלק דלפי' ממדינה למדינה ואין השיירות מצויות כשר להעיד דילא שמא יודע ה"נ ל"ש :

וביחוד ק"ק פרנקפורט שאפי' במעט חיפוש היותר גדול אין לך יום שאין ידיעה משם במדינה זו כנודע לי פה ק"ק קראקא ול"ד כלל לכיתן לו בן התם דצריך לבדוק כל העולם וא"כ כיון דרוב דעות מסכימים עם הרמב"ם ה"ה בעל המאור והרשב"א ז"ל והרב המגיד ז"ל א"כ אפי' אם הי' הרא"ש מסכים עם הראב"ד ה"ל איכהו רבים ואפי' אם גם הטור עמהם וא"ל שדברי הטור כהסכים עם אביו לא כמ"ש הב"י בח"מ סי' ע"ז וא"ל דארבה דברי הטור נוטי' להרמב"ם אע"ג שהירלאים וכיון דאפשר לומר שגם הראב"ד מסכים שפיר דעבדינן שלמא בפמליא של מעלה כמ"ש מהרי"ק ז"ל בתשו' דעבדינן כל דאפשר לשום שלמא א"כ אומר בעת דלא צריכה חליצה ומ"מ אם אפשר בחליצה בלא טורח תחלוץ ואם יש טורח גדול או הוצאה על העניי' העגונה לא מעגינן לה כלל ואם הוא אמת מה שהעליתי בעד המכי' ז"ל שידוע שר"ת בעלה הבי"א אשת שר הצבא א"כ פשיטא דיש כאן ב' עדים על הולד ומותרת בלא חליצה : ואל אלקי' יודע כי אשר כתבי ועיוני הנ"ל הוצא לי ס' בית חדש ז"ל לעיין שם אם הוא מיישב זה שהקשיתי על הטור וראיתי שכ' בסי' קנ"ו שהרשב"א כרא"ה דס"ל דהלכה ואין מוכין כן וזה תימה על השכה ז"ל לחלוק על הרב המגיד והכ"י שהעידו על הרשב"א שסבירא כהרמב"ם בלא ראי' ובלא מכין ולא עוד אלא שהרשב"א כ' בהדיא דזה כלום ככון מוכח דס"ל כהרמב"ם ומה בכך שכ' ומ"מ אפי' לדברי הראב"ד להשיב לשואלו דפלפלו בזה וכי אין דרכם של פוסקי' לומר דאפי' לדברי החולק מודה בזה כדי להחזיק דבריו ח"ז ובסי' קנ"ט כתב דהרשב"א כ' לתעמם להשיב כאלו כי בהדיא כן ודבר גדול נקט בכספי' להעיד עליו מה שלא כתב אלא הוא הבין דבריו כן ולא הי' ואע"פ שכתב אינו רוצה להסכים מחמת רוב ענוותנותו כ"כ כמו שמוכח בסוף דבריו שכ' וזה נ"ל נכון וכדאי הוא הרב המגיד לסמוך על עדותו ועוד את"ל דבתשובה הוי להלכה שכן הכ"י ז"ל הביא דבריו פ' האשה רבה וז"ל כתב הרשב"א נ"ל כדברי הרמב"ם ובעל המאור ז"ל ואין ראי' מבעל הר' ועוד יש לי ראי' כתבתי בתשובת שאלות עכ"ל הרי שהרשב"א כתב במקום אחר מלבד התשובה הנ"ל בתורת פסק הלכה והזכיר התשובה ואין להאריך בדבר פשוט :

עוד כתב בסי' קנ"ט דבדברי הטור נראה דיש להתיר בכיתן לו בן מדלא הביא דבריו בסי' קנ"ו וזה תמוה גדולה שהרי הביא דברי הרמב"ם אלא שחולק כמ"ש לפנ"ל גם דבריו לרבים יישוב שעמת מ"ם דבכוחו לו בן כיון דאפשר בחליצה אזלינן להחמיר ויש לפקפק הלא גם בחליצה אסורה משום כרוז לכתובה שהרי בכיתן לי בן במ"ה פריך בגמ' אמאי דתנן דחוששין לדברי' וחולצת ביבום דליתא אתי סהדי ואמרי כדקאמרה ולמה מצריכה כרוז לכתובה ומוקי לה בגרושה או במעוכב וכ"כ הרמב"ם והטור הביא דבריו סי' קנ"ו ותנא זה יש לפקפק גם על הרשב"א בתשובה הנ"ל וביחוד שדימה בפי' ע"א שמעיד כיתן לי בן לאשה עצמה שאומרת כיתן לי בן ודברי הרשב"א אפשר דיש ליישב ע"פ דברי זה השכה עצמו ז"ל ע"ש בסי' קנ"ו שהרי"ף והרא"ש השמיטו לשני שינויא דפרק האשה הנ"ל וס"ל דבנותן לי בן במ"ה דחוששין לדברי' וחולצת אפי' בשאינה גרושה ולא במעוכב שם שיוח כי דבריו רחוקים מאוד כאשר כתב הוא עצמו אבל הוא שהסכים עם הרמב"ם והטור כמ"ש שם הנה דבריו ל"ע :

והנבון בעיני ליישב תשובת הרשב"א דהוא ז"ל לא נחית להני אלא עיקר כוונתו הי' דאפילו לדברי הראב"ד לא מחייבינן דחוששין לדברים והיכא דחליצה הרי חולצת וכופין אותו לכך כדכתב שם בהדיא והוא ז"ל לא בא בתשובה לבאר כל הדיני' רק רצונו לדמות עד אי לאשה בעלמא כמ"ש שם וכי היכא דהתם חולצת היכא דחולצת ה"נ בע"א והשיב לשואל שאלו אם הלכה כהראב"ד ואי הוי למתייבם ע"ז אמר דאסור ליבם אלא חולצת היכא דליכא חששא דכרוזי כדהתם כנ"ל ליישב תשובת הרשב"א ומ"מ דעתי מסכמת למ"ש לעיל שהלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. אח"כ חזרתי עברתי עיני עיוני על דברי הרב המגיד ז"ל ומצאתי בדבריו שכתבו מק"ק פרנקפורט ע"מ שמכו להתיר העגונה באמרם כי זה בעלה ר"מ הי' לו אשה אחרת בק"ק פ"מ ושמה יוטכין והניח ג"כ נער קטן ושמו יצחק כשם אביו עי"כ א"כ בזה לבד די לנו להתירה בלא חליצה שהרי אמרו שבעלה של זו הי' לו אשה אחרת בוינה שהעידו ע"ש ושם אביו שהי' בנו נקרא ע"ש אביו ולאפשר שזה טעמו של הרב השמ"ב כמי שסמך על עדותו של הרופא דכיון בק"ק פ"מ מעידי' שהי' לו אשה יוטכין וכן יצחק והר"י בן אברהם ומהר"ם מעידים שזה הבי"א אשת שר הצבא והרופא מעיד שזה נהרג הרי כולם עליו הם מעידים ואי משום שלא הי' די ג"כ בעדותו של כמר יעקב ז"ל כיון שמעידי' שהי' בבית של כמר זכוויל הלז והכרי' מעיד שזה שהיה בבית זכוויל הלז הבי"א אשת שר הצבא ונשא את יוטכן ובנו יצחק וזה שנשא יוטכן הוא בעלה כאשר הגידו בני ק"ק פ"מ א"כ הייני מוכרחי' לומר שבני ר"מ הוי בבית זכוויל והכניסם הי' לשם נשים במדינ' פולין ונשאו אחרת בבית זכוויל ופשיטא דכולי האי לא חיישי' מכל הלין אתתא דא שריא אפי' בלא חליצה נאום יושע בן לא"א מהר"ר יוסף זלה"ה חונה פק"ק קראקא יע"א :

שאלה סה במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא כ"מ קלונימוס קלמן בהר"ר שמואל זכוויל מק"ק וכגיד בתו"ע בלויו"ע וז"ל בל"א איך בין גריטן במדינת אשכנז לוס לעגור בתוך בעלי מלחמות מיט עטליכי לייטן דאן האט מיר גירעט איין בעל מלחמה במסל"ת און מיך גיפרעגט האסטו גיקענט איין יהודי מקראקא האט בשמו גיהייסן איסרעל מקראקא האט מיר שמועות גיזאגט פון איהם ער לו פאלעגין לו איין רכין לו מאכין אין איז גאנגין אין ניט גירעטין רק מקלו בידו כלך גגאנגין ווען דר לעגיר זיך גירוקט האט איז איין דיקר פארשון גיוועזין האט דיקי באקין גיהאט דר זעלביג איסרעל איז גיהרגט גווארדין פויערן האבן איהם הורג גיוועזין האבן מיר איהם גיבוכין נהרג לוויטן דיא שני כפרים האב אין עום גיזעהין דיא אוגין האבן איין בולט גיוועזין מחמת מן האט אין מיט קאפטן גישלאגען האט בירבכטן גיוויסט דז ער מייכט בן ליב פריבקעלם דער איז אזוי גיוועזין האט מיר אויך גיזאגט דז ער עם האט כמה פעמים גיזאגט ליהודים דז דער איסרעל איז נהרג גיווארדן באמת האב אין וואל גיקענט אין איך האב וואל גיוויסט דז דר ר' ישראל בן ליב פריבקלם איז גיוועזין בלעגיר האב אין ניט גיזעהין רק איז מיר בידוע גוועזין דז דער ר' ישראל הנ"ל איז בלעגיר איז מיר אויך ידוע גיוועזין דז קיין אנדרר איז לעגר דר זאלט גיכענט ווערדן איסרעל מקראקא בעת ההיא רק ישראל בן ליב פריבקלם כל הנ"ל העיד בתורת עדות ביום ה' י' סיון ת"ז לפ"ק :

נאום יהודא בן הר"ר יצחק ז"ל המכונה זעלקא מזיא אשכנזי :

ונאום צבי הירש בן מוהר"ר יואל הכהן זלה"ה :

גם האט קלמן הנ"ל בתו"ע ובפרט הנ"ל גיזאגט דז דר בעל מלחמה האט מיט איהם מתחלה אן גיהובין לו רידן פון נהרג ישראל הי"ד ער האט כלל ניסט מיט דעם בעל מלחמה גירעט דער פיר יוס הנ"ל :

נאום יהודא זעלקא מזיא אשכנזי · ונאום צבי הירש כהן :

נשאלתי בענין העגונה הנ"ל מה דינה ·

וזאת תשובתי אם באנו לדון אם הגוי מקרי מסל"ת לענ"ד דפשיטא דהוי מסל"ת לכל הדעות ואפי' למאן דבעי שיאמר דברים אחרים וכבר כתב מהרש"ל בהגה"ה דיש מתירים וכתב דבכל מקום דנחלקו הפוסקים אזלינן לקולא הרי שבעל מלחמה אמר דברים אחרים וא"כ הגיד מיתתו דודאי א"ל שיאמר דברים אחרים מ"מ הרמב"ם ז"ל דוקא דס"ם לא יאמר דברים אחרים שנראין שאין כוונתו להעיד והכא שעד העיד שאמר לו שמועות אחרות ממנו משמע מדבריו שאמר לו שמועות אחרות ממנו ובקשר הדברים הגיד הריגתו והוי מסל"ת גמור לדברי הכל ואפי' אם ת"ל שמה שאמר העד שאמר לו שמועות ממנו אין פירושו שמועות אחרות אלא כוונתו על השמועה שהגיד בפי' אח"כ ופירוש קא מפרש העד דבריו דהשמועה הן הסי' רגיל לעשות א"ע לשומם כו' וא"כ י"ל דהדברים שאלה אינן סיפור דברים אלא קיומים שיכיר